

PREOTULU ROMANU.

DIUARIU BASERICESCU

SCOLASTICU si LITERARIU.

*Buzele preotului voru pazi sciinti'a si lege voru
cercá din gur'a lui. Malachi'a c. II. v. 7*

Nr. III.

1. MARTIE.

An. XII. 1886.

Domnediésca Liturgia a celui dintru santi Parintelui nostru Gregoriu Teologulu.

(S. Liturgia a Presantiteloru.)

S. Pareseme séu postulu celu mare alu Pasciloru este preserbarea Inviarei Domnului nostru Isusu Christosu.

Inviarei Domnului inse au premersu patimele lui cele infricosiate si crucea cea facatória de viétia, la vederea caror'a tóta faptur'a s'a mișcatu, sórele si-a ascunsu radiale s'ale, — temeliele pamentului s'au cutremuratu, mortii s'au sculatu, si intunerecu s'a facutu preste totu pamentulu. Asemene a asediatu s. baserica cá inainte de serbatórea cea plina de bucuria a inviarei Domnului se premérge dile de intristare, si de dorere sufletésca, dílele ss. pareseme.

Scopulu acestoru díle sacre este cá de o parte, prin reimprospetarea patimeloru Mantuitoriului, se zidéscá in ânimele credintiosiloru sântiulu impreuna-patimirei, se le inaltie la cunóscerea acelor'a, — éra de alta parte cá cu desfasiurarea causei, motivului si a scopului aceloru patime mantuitoárie, pre credintiosi se-i indemne la insusirea, si la contestarea sântiuriloru de patime sufletesci, adeca la infrânare, la lacrimi de penitentia, la penitentia si dorere sufletésca pentru pecatele comise, cá asia morindu pecatului, impreuna cu Christosu se reinvia spre viéti'a de veci.

Cá acestu caracteru specialu alu ss. pareseme intru tóte se se pastredie nevatematu, s. baserica din adenca vechime

s'a grigitu, asiediandu adeca cá in acele dîle se nu se tiena serbatori solemne, sè se tiena postu strensu si ce e mai multu cá neci sacrificiu deplinu se nu se celebredie decâtu numai Sambat'a si Dominec'a si in serbatórea Buneinvestire.

Am dîsu, cá in adenca vechime s'a asediatu deja cá in pareseme se nu se celebredie sacrificiu deplinitu. Pentru-cà acuma Synodulu Laodicenu (320) in can. 49 otarise a nu fire iertatu offerirea paniei (adeca celebrarea s. liturgie) in pareseme, fora numai Sambat'a si Dominec'a. ¹⁾ Totu acést'a se reinnoiesce si prin can. 52 alu Synodului Trullanu, unde se dîce cà: in pareseme consacrarea se se faca numai sambata si domineca. ²⁾

Si ce a fostu caus'a unei atare dispusatiuni basericesci? Scrietorii basericesci mai alesu dóue cause mai principale aducu inainte. Dîcu adeca 1) cà sacrificiulu deplinu involva in sene óresi careva solemnitare si bucuria, cà-ci a celebrá s. liturgia deplina este câtu a tiené serbatóre. Dara deóra-ce paresemele suntu tempu de giele si de intristare, s'a aflu a fi neconvenientu cu acestu caracteru celebrarea actului celui mai sublimu si solemnu alu mantuirei, adeca a s. sacrificiu.

2) O alta causa dîcu a fire basata pre zelulu crestiniloru de-ântâiu. E de sciutu cá in vechime credintiosii cei ce eráu de fația la s. liturgia, carea de comunu se celebrá in or'a 3-a a dîlei (cám catra amédiadi) se impartasiáu in s. cuminecatura. Dupa-ce inse in vechime poporulu credintiosu cu asia mare strictétia observá postulu prescisu, in câtu credeá cá postulu se frânge si numai prin impartasirea cu s. trupu si sange: s'a aflu cu cale, cá acésta impartasire se se amene pre ace'a parte a dîlei cându deja nu erá oprita mancarea adeca pre or'a a 9-a a dîlei — 4 óre sér'a.

Despre acésta observantia crestinésca se face amintire la Tertulianu, carele in tractatulu despre rogatiune ³⁾ dîce: „Asemene in dîle de statiuni*) (postu) multi credu a poté

¹⁾ Non oportet in quadragesima panem offeri nisi sabbato et dominica tantum. ²⁾ Ut sabbato et dominica in quadragesima consecratio tantum fiat. ³⁾ Lib. de oratione cap. XIX. *) Scrietorii basericesci sub numire de statiuni (stationes) desemnáu postulu

absentă dela rogatiunile sacrificialoru sub cuventu că si cum prin impartasirea cu trupulu Domnului s'ar' deslegă statiunea (starea.) Se strica dara supunerea devóta lui Domnedieu prin eucharistia, ori mai tare ne deobliga lui Domnedieu? óre nu va fi mai solemna statiunea t'a de vei stá la altariulu lui Domnedieu? De vei primí si vei pastrá (adeca a casa) trupulu Domnului ambele se voru salvá, adeca atátu impartasírea cu s. sacrificiu câtu si plinirea datorintiei.“

Acum'a cá atátu caracterulu s. pareseme câtu si zelulu piu alu crestiniloru se se complanedié, si preste totu cá credintiosii in dilele s. pareseme se nu se lipsésca de darurile s. sacrificiu, respective a eucharistiei, parintii basericeii au aflu de bine a asiediá cá in acele díle desí nu sacrificiu deplinitu, dara celu puçinu óresi care-va forma de liturgia se se celebriedie.

In acestu modu s'a pusu temeiu la introducerea celebrarei s. liturgie a Presantiteloru †) carea desí adi se celebrédia in órele dinainte de amédiadi, dara pâna adi e impreunatu cu officiulu Inseratului, — si afora de acea in acést'a lipsescu cu totulu ceremoniele consacrariei, ci numai cele ce au referintia la s. impartasire se plinescu.

Deórece la puçini stáu indemâna cunóscerea marturisiloru scrietoriloru referitórie la caus'a celebrarei s. liturgie a Presantiteloru in postulu celu mare, cugetamu a face serviciu bunu cându in cele urmatórie vomu atinge acele. Alexius Aristenus in can. 58 dela Laodicea díce: „Canonulu

observatu de catra creștini, încátu posturile se numiáu satiuni, si óre pentru ce? pentru că in díle de ajunu credintiosii de cu deminétia veniáu la baserica si aci pâna târdiu catra séra persistáu in rogatiuni si intru contemplarea lucruriloru sacre, si mai 'nainté nu se departáu pâna ce nu s'ar' fi cuminecatu, cându apoi s'a pusu capetu statiunei. S'a intemplatu inse ca unii s'au retienutu dela s. cuminecatura, parêndu-li-se că prin ace'a frangu postulu asia de stricte observatu. La acestia se referescu cuvintele lui Tertulianu aci citate. †) Se numesce asia pentru-că in acésta liturgia nu-se face consecrare, si cele consecrate in dominec'a precedentá se aducu si se impartu cá si adevérata cuminecatura cu s. trupu si sânge.

acest'a nu e neglesu de totu, ci se obsérva, pentru-cá afora de Sambeta si Domineca si de diu'a buneinvestire in pareseme nu se oferesce pana ci preasantitele se celebrédia... deóra-ce celelalte dîle ale paresemeloru suntu tempu de umilintia, si e de lipsa cá fia-care se-si recunósca fora-de-legile s'ale, ér' nu seuitandu-se de acele se se intórca la solemnitati, Dreptu ace'a trebue se se intristedie si afora de tempu a se umple de bucuria spirituala.“¹⁾

Zonaras in canon. 52. dela Trulla dîce: „dîlele postului mai vertosu suntu dedicate intristarei si pentru ace'a suntu asiediate cá in acele cu adenca dorere a animei se espiamu ori ce fora-de-lege. A jertfî inse Domnului e solemnitata serbatorésca, éra solemnitata insasi e caus'a bucuriei si a desfaterei. Cum póte inse cinev'a cá pre cându plânge si suspina deodata cu bucuria si cu triumfu se se desfatedie. Pentru ace'a s'a indatinatu cá in celelalte dîle ale s. pareseme se se celebredie s. misteria ale presantiteloru si nu e permisa atunci celebrarea sacrificiului necrantu, fora cá se repetiésca actiunea acelor'a, care odata a fostu consacrate.“

Matheu Blastares dîce „Canonulu acelui sinodu prescrie cá in dîlele s. pareseme, intru care se demanda a ne intristá, postí si infráná pentru iertarea acelor'a ce am facutu reu in viétia, sè se faca liturgi'a presantíteloru, — éra sambet'a si dominec'a si in diu'a buneinvestire cându postulu e intredisu, se face atátu oferire, câtu si sacrificiu intregu.“²⁾

Déca inse s. liturgia a presantíteloru pentru ace'a se face in postulu celu mare, cá se nu se vateme caracterulu

¹⁾ Canon hic non omnino neglectus est, sed servatur, exceptis enim Sabbato et Dominica et s. die Anunciationis in quadragesima panis non offertur, et praesantificata celebrantur... propterea quia dies reliqui quadragesimae humiliationis sunt tempus, debetque unus quisque propria delicta recognoscere, et non de illis cura neglecta ad festivitates animum advertere, et propterea moerore affici et spirituali laetitia praetertempus repleri. (Allat. de libris ecl. graecorum, si dissertatio de missa Praesantificatorum apud Graecos. ²⁾ Vedi tóte la Allatiu l. c.

propriu alu postului, cu dreptu cuventu se pôte pune întrebare, că pentru ce nu se celebrédia ace'a-si s. liturgia si in alte posturi ale anului basericescu?

La acésta respunde Simeon Thessal. asiá: „pentru-cà între celelalte posturi acest'a (alu paresemeloru) e mai stralucitu si mai de frunte, e postulu Domnului si numai singuru in acestu postu am luat a face acésta in cele 5 dîle ale septemanei spre mai mare lupta a nóstra.“¹⁾

Éra Teod. Balsamon in can. 52 dela Trulla adnóta: „Insémna din acestu canonu, cà postulu de 40 de dîle proprie e unulu, cà de ar' fí si altulu s'ar' fí ingrigitu cá neci in acel'a se nu se faca misteriuu sacru prin sacrificiu perfectu ci prin presantíte, — precum s'a si dispusu cá se nu fia in paresemele pasciloru celoru mari.“²⁾

Cunoscându din aceste cauzele instituirei s. liturgie a Presantíteloru, se consideramu si etatea séu originea acelei'a.

Din canónele Sinodeloru Laodicenu (49) si Trullanu (52) celu puçinu indirecte se cunósce cumcà pre acelu tempu dejá erá in usu si erá cunoscuta liturgi'a Presantíteloru, — si asia ar' urmá cà acésta liturgia e mai vechia decâtu cea a s. Vasiliu si a s. Ioanu Chrysostomu.

Cumcà cu adevératu liturgi'a Presantíteloru erá cunoscuta in baserica pre tempulu supranumiteloru sínóde si inca si mai inainte de acele se cunósce din marturisirile scrietoriloru, carii au tractatu despre lucruri basericesci.

Socrates de es. in Hist. l. V. c. XXII díce: „Éra in Alesandria in feria a 4-a (Mercuri) si in ace'a ce se numesce Parasceve se cetescu scripturele, care apoi se talcuiescu de catra parinti (Doctori) si tóte cele ce se tienu de synax*)

¹⁾ Inter alia (nempe jejunia) hoc solum primum est et eximium, et Domini jejunium, et in eo solo quinque diebus hebdomadis id peragi traditum est, ad majus nostru certamen. (Resp. LVII si LXI.) ²⁾ Nota ex hoc canone quod proprie unum est jejunium quadraginta dierum, si enim aliud esset, cautum quoque fuisset, ne in illo fieret sacrum mysterium per perfectum sacrificium sed per Praesantificata, quemadmodum etiam cautum est, ne fiat in magni Paschatis quadragesima. *) Synax insémna adunarea, convenirea poporului in baserica spre a lauda si preamari pre Ddieu. De

(s. eucharistia) se administrédia, a fora de consecrarea misterialoru.“¹⁾

Totu la acést'a mi se pare a se referi cuvintele s. Ambrosiu, carele asia scrie: „De locu la órele meridiane avemu se convenimu in baserica, unde se se cante hymnuri si se se faca jertfirea (offerirea). Dreptu ace'a atunci se ffi gata cá se primesci monumentulu, se mânci corpulu Dlui Christosu, la ór'a 9. in pareseme.“²⁾

Chiar' pentru-cá in Synodulu dela Laodicea se face amintire despre acésta liturgia, dar' mai cu séma si din considerarea cuprinsului rogatiuniloru acelei'a, scrietorii basericeii orientale deducu la origine cu multu mai vechia si inca chiar' apostolica a acelei liturgie.

Symeon Thessal. in responsulu seu 56 datu lui Gabrielu Metropol. Pentapolitensu scrie: „Liturgia Presantiteloru 'si ia originea din' tempulu vechiu si chiaru dela urmatorii Apostoliloru, precum dovedescu acést'a si rogatiunile acelei'a. Si credemu cá acésta traditiune destulu de antiqua si cu adevveratu apostolica dintru inceputu s'a instituitu pentru jejuniu (postu) cá adeca in díle de giele se gielimu si se ne abstienemu de solemnitati, dupacum mai 'nainte de noi s'a aretatu acést'a si de catra altii.“³⁾s. c. l.

catra Apostoli s'a asiediatu cá atare convenirea (synax) se se tienia in feri'a a 4. a septemanei (Mercuri) in prosabbatu (séu Vineri) si Domineca. In cele dóue de-ântâiu s'au demandatu tienerea postului pâna la ór'a a 9-a a dílei. (Cfr. Nota Ioannis Quintini la Sin. Gangrens in opulu M. Ludovici Bail. „Summa Conciliorum.“ T. II. pag. 42. edit. Patavii 1723. ¹⁾ Rursus in Alexandria quarta feria et ea quae dicitur Parasceve, et leguntur scripturae, et doctores eas interpretantur, et omnia quae ad synaxim spectant administrantur, praeter mysteriorum consecrationem. ²⁾ Ut statim meridianis horis adveniendum sit in ecclesiam, — canendi hymni, celebranda oblatio. Tunc itaque paratus assiste, ut accipias tibi monumentum, ut corpus eas Domini Jesu hora nona in Quadragesima.“ (Sermo VIII. in ps. CXVIII.) ³⁾ Praesantificatorum missa ab antiquo tempore, et ex Apostolorum sucesoribus originem habet, ut praeces ipsae testantur. Et traditionem ipsam antiquam satis ac vere apostolicam credimus ab initio propter jejunium institutam, ut luctus diebus lugeamus et ipsi, et solemnitates abdicemus, quem-

Éra Michael patriarchulu Constantinopolei dîce: „acésta servire sacra a buna séma cà e de origine cu predicare apostolica, si deodata cu asiediarea postului paresemeloru a infloritu.“¹⁾

Si in altu locu „Liturgi'a Presantiteloru e de totu vechia, comunicându-ni-se nóue din tempurile cele vechi. Ea e cunoscuta la santele lui Domnedieu biserice inainte de santii parinti cá santulu si marele Ioanu Chrisostomu... si parintele nostru Vasiliu celu mare. Ce'a ce se cunósce din Synod. Laodicenu, unde in c. 49 asia se demanda: „Nu se cade in pareseme a offerí panea, fora numai Sambata si Domineca.“ Cu acést'a in consensu demanda si can. 52 dela Trulla cà afora de Sambata si Domineca si a serbatórei Buneinvestire, in celelalte dîle ale s.s. pareseme sè se faca Presantitele...

Synodulu Laodicenu inse s'a adunatu inainte de synodulu ecumenicu ce s'a tienutu in cetatea acést'a regésca a lui Constantinu (381), unde s'au adunatu parintii a dóua óra, intre cari eráu marele teologu Gregoriu si lumin'a bisericei din Nissa, cu carii erá de façia S. Vasiliu. Éra s. Chrysostomu a traitu mai târdiu decâtu acei'a. Dîs'a acést'a a nóstra se confirma si prin acea fama latita in tóte bisericele si primita din traditiune nescrisa, cà rogatiunea ce se recitédia in secretu dupa introducerea celoru Presantite (Domnedieulu misterialoru celoru negraite) e compusa de catra s. Athanasiu, care inse a fostu unulu dintre diaconii cei mai celebri de pre tempulu cându s'a celebratu primulu s. synodu dela Nicea. Si in multe din euchologiele cele vechi rogatiunea ace'a se afla suprascrisa a s. Athanasiu (v. Leo Allatiu l. c. pag. 1579.)

Cumcà liturgi'a Presantiteloru e mai vechia decâtu cea a s. Vasiliu si a s. Chrisostomu intru adeveru o dovedesce

admodum etiam ab aliis ante nos proditum est. Ne itaque Christi mysteriorum gratia penitus privaremur, propitiationeque quam per sacras praeces consequimur, patres similia excogitarunt. 4) Hoc itaque sacrum ministerium necessario una cum praedicatione Apostolorum originem habuit, et una cum quadragesimalis jejunii efloruit.“

atâtu form'a ei esterna câtu si incesi rogatiunile séu cuprinsulu ei internu, pentru-cà ace'a proprie stà din officiulu Inseratului si din ceremoniele s. cuminecature, si asia in acést'a a ei forma convine cu modalitatea observarei postului si a disciplinei antice de a primí s. cuminecatura catra sér'a dí-lei, — cá ast'feliu se nu se frânga postulu.

Éra cuprinsulu internu alu acelei'a representa nu numai partile esentiale ale celebrarei s. liturgie, respective ale administrarei s. eucharistie, ci si unele discipline antice ale penitentiei si ale pregatirei la s. botezu. — Precum ne spunu liturgistii, celebrarea s. eucharistie pre tempurile apostolice statea din cetiri si din nescari rogatiuni pentru impartasire démna si curata. Si din ce stà acésta liturgie, de câtu din cetiri sacre (parimii si psalmi) si din rogatiune directe referitórie la cuminecare curata si santa cu trupulu si sângele lui Isusu Christosu.

Apoi de alta parte e cunoscutu cà in vechime adênca, pregatirea la primirea s. botezu, precum si lucrarea penitentiei prescrise pentru cei pecatosi cu deosebire se faceá in s. pareseme, asia câtu in septemân'a cea mare a patimeloru se faceá ultim'a esaminare atâtu aceloru competenti la botezu câtu sia celoru ce prin penitentia prestata s'au judecatu a fire demni de a se suscepe in senulu basericei, care actu alu susceperii se intemplá in nóptea s.s. Pasci.

Si ce aflamu in s. liturgia a Presantiteloru? Nu numai rogatiuni (se se indrepteze s. c. l.) si actiuni de umilintia (ingenunchiare — matanie), ci chiar' aretata aludare la disciplin'a antiqua a catechumenatului, si inca si la cea a penitentiei. (Rogatiune pentru catechumeni, — si pentru cei ce se prepara catra s. luminare.)

Si asia ce'a-ce a potutu liturgistulu Gasner se dîca fa-
gia de liturgi'a Presantiteloru celebrata in Vinerea mare in baseric'a apuséna, cà ace'a are o atare compusetiune esterna, de carea liturgi'a a avutu pre acelu tempu care pestrece si cele mai antice sacramentarie ¹⁾, cu acel'a-si dreptu se póte

¹⁾ Handbuch der Pastoral T. I. pag. 936.

asserá acést'a despre liturgi'a Presantiteloru celebrata in biseric'a orientala.

In urma se reflectamu la unu argumentu adusu decatra Allatiu fația de vechimea liturgiei Presantiteloru. — Elu adeca dîce: cuvintele rogatiunei prescrise inainte de „Unulu santu“ s. c. l. anume: „si ne invrednicesce cu man'a t'a cea puternica se ne dai nóue preacuratu trupulu teu si pretiosulu sânge, si prin noi totu poporului“ — cuvintele aceste ultime aréta cà liturgi'a acést'a s'a compusu pre acelu tempu cându totu poporulu credintiosu se cuminecá, — ce'a-ce inse fû datin'a crestinésca pre tempulu Apostoliloru si inmediatu dupa ace'a.

Cugetu cà acest'a nu se póte luá de argumentu destulu de comprobatoriu pentru statorirea vechimei apostolice a s. liturgie a Presantiteloru. Pentru-cà acele cuvinte din rogatiunea numita occuru atátu in liturgi'a s. Vasiliu câtu si in a lui Ioanu Chrysostomu, si asia déca numai nu se constata, cà ace'a rogatiune din liturgi'a Presantiteloru s'a preluatu in liturgi'a s. Vasiliu si a lui Ioanu Chrysostomu, acele cuvinte ar' dovedí numai atát'a cà liturgi'a Presantiteloru e de o etate cu cea alui Vasiliu si a s. Ioanu Chrysostomu éra numai vechia. Apoi citatele cuvinte si adi se dîcu in numit'a rogatiune, fora inse se esiste si adi disciplin'a antiqua referitória la cuminecarea a totu poporului.

Din originea acést'a antiqua a liturgiei Presantiteloru urméza o alta intrebare, si anume ace'a cà cine e dara auctorulu acelei'a? Scimu cà liturgi'a din cestiune se suprascrie: a stului Gregoriu Teologulu. Acestu s. Parinte mai ântâiu a fostu representantele s. scaunu apostolicu alu Romei la curtea imperatésca din Constantinopolu, éra mai apoi (590—640) pontifice romanu. Cumcà inse acest'a ar' fí auctorulu propriu a liturgiei Presantiteloru, ace'a positive nu se scie.

Unii cá si Teodoru Episcopulu Antidorului dîce: „si acum inainte de tóte e in usu (vim obtinet) liturgi'a s. Vasiliu si alui Ioanu Chrysostomu, — precându ace'a ce se numesce a

Presantîtelorú unii o ascriu lui Jacobu fratelui Domnului; altii lui Petru Apostolulu si capetenia, — éra altii altor'a.“

Mai aprópe stà de adevéru ace'a opiniune, carea abstragîndu dela persón'a auctorului, tiene cà liturgi'a Presantîtelorú dupa cuprinsulu seu essentialé e din tempurile apostolice si cà celebrarea ei s'ar' fi introdusu cu auctoritatea s. Gregoriu Teologulu in intrég'a baserica. Ací e loculu cá se amintimu si cele ce in acestu respectu aflamu in synaxariulu din 12 Martiu; se dîce adeca acolo urmatóriele: „si spunu cà acest'a Gregoriu a fostu carele a tocmitu la Romleni liturgi'a Preasantîtelorú carea se face pre postu, carea se tiene la densii pâna adi.“

Insemnarei acesteia a Synaxariului inse cu totulu opusu afflu la Allatiu, carele dupa lectiunele grecesci asia scrie: „Spunu cà dupa dispuşetiunea acestui'a s'a facutu cá la Romani in paseseme se se celebredie sacrificiu deplinu, ce'a-ce la ei pâna adi se obsérva.“¹⁾

Si ce urmédia din insemnarea de mai susu a Synaxariului? Ace'a cà Gregoriu teologulu ori cà a tocmitu liturgi'a Presantitelorú si pentru baseric'a apuséna dupa form'a celei ce se celebrá pre atunci dejá in basericele orientului, ori cà numai a introdusu — demandatu celebrarea acelei'a si in baseric'a apusului.

In câtu se tiene de tîmpulu celebrarei, respectiva de ace'a întrebare cà de câte ori in septemana si cum se celebrá acésta liturgia? va fi se se insemne urmatóriele:

Sinódele din Laodicea si din Trulla prescriu a se celebrá in 5 dîle ale septemanei. Disciplin'a de adi e cà numai Mercuri si Vineri se celebrédia. In privinti'a acést'a inse in decursulu tempurilorú si la baserice diverse a fostu in vigóre datina deosebita.

Càci in unele locuri s'a celebratu de trei ori in septemana: Mercuri, Joi si Vineri, — la alte baserice, Mercuri

¹⁾ Ajunt autem ex hujus institutione factum ut quadragesimali tempore apud Romanos missae sacrificium integrum peragatur, quod apud illos hodieque servatur.

si Joi, si in unele locuri dejá in septeman'a branzei s'a celebratu. — La acésta datina din urma inse Simeonu Thesalon. adnóta cà a celebrá Presantitele Mercuri si Vineri in septeman'a branzei s'a numeratu intre privilegiale Patriarchului din Constantinopolu.

Alt'cum in Triodu referitoriu la septeman'a branzei aceste prescrise deosebite se afla: 1) se dîce: „In Palestin'a am luatú datin'a dela Parinti cá Mercuri si Vineri se se faca liturgi'a deplinu; éra nu Presantitele.

2) Ajunamu dupa rînduêla, mancandu untu si óue numai odata, dupa finirea Inseratului séu a Presantiteloru, pentru-cá dupa canonulu lui Niceforu, acést'a strica eresulu Jacobiteniloru si a Patrudieceniloru. — Asiadara dupa acestu prescrisu se facu Presantitele. — si

3) Am luatú dela Stii Parinti cá in septeman'a branzei Mercuri si Vineri se nu se faca neci liturgie neci Presantite. (Pentru ace'a neci cà este tocmitu pre aceste dîle Apostolu si Evangelia.)

Dupa datin'a vigenta adi in septeman'a branzei nu se officieza Presantitele.

Precum inse tempulu celebrarei Presantiteloru nu erá preste totu uniformu, — asia neci modalitatea celebrarei.

Dupa disciplin'a de adi, numai pana consacrata in liturgi'a perfecta celebrata in dominec'a precedentá, o offerimu, fora cá se se faca consacrare deosebita a vinului, — deórece nu numai cà credemu cà unde e trupulu e si s. sânge, ci si pentru ace'a deórece s. sânge s'a unitu cu s. trupu cându dupa plinirea cminecarei, s. trupu s'a adaptatu in form'a crucei cu s. sânge si asia se pune spre pastrare in racta (cuthia, picsida). Dupacumu inse ne asecura Leo Allatiu, acést'a órecându nu a fostu asia in baseric'a din Constantinopolu. Produce adeca din prescrisele Patriarchului Constant. date catra Paulu Hypopsephiu Callipolitanu aceste urmatórie: „De liturgi'a Presantiteloru aceste tî-le comitu (adeca Parintii): In dominec'a din urma a Tyrophage (Branzei — Apocreon, — Tyrenes) cându se celebréda liturgia deplina si intréga si se pregatescu nu precumu e datina (adeca un'a)

ci mai multe pani (agnetie) sacre, — dupa cuminecare, panile care trebuie se fia destule pâna la Parasceve (Vineri) se conservédia in racla spre ace'a destinata, fora a se mestecá cu acelea pretiosulu sânge: deóre-ce paharulu in fiacare dí a postului se pregatesce si se consecrédia*) cându se celebrédia liturgi'a Presantiteloru, intru care (vinu) pânea de mai 'nainte perfecta, dupa innaltiare si frângere, se inmite. Si ce lipsa a fostu cá s. sânge se se mestece cu pânea Domnedieésca, cându liturgi'a Presantiteloru numai pentru consacrare s. paharu se face? . . .

Si numai atunci se adépa s. pâne domnedieésca cu sânge, déca vre-unulu dintre Anachoreti (calugari — pustnici) se retrage in munti . . . si ar' dorí mai desu se se impartasiésca cu cele sante pentru câscigarea santiei, ce se conferesce sufletului si trupului prin ace'a (s. pâne), séu éra-si pentru mórte repentina s. pâne in totu decursulu s. pareseme se conserva adepata cu s. sânge, cá asia cându moribundii ar' avé lipsa de s. cuminecatura ori preste dí ori preste nópte, cându nu se face sacrificiu deplinu, in paharu se pune particéua s. pâne si se amesteca cu cev'a fluiditate cá se póta luá moribundulu. — Apoi adauge cá fluiditatea ace'a prin coatingere cu s. pâne, se santiesce.

Joanu Borosiu.

Promemoria.

Constantinu, unulu din fii lui Brancoveanu, — din a carui nenorocita familia siepte capete s'au tavalitu in sânge sub bolt'a cu siepte turnuri din Constantinopol — audiéndu pre Capigi-Basi'a propiundu parintelui seu de-a ordoná copiiloru se tréca la legea mohametana de voiesce se-i ierte, i dise:

— Pagânu Tataru!, pentru cá tu nu esci nici Turcu, afla cá déca parintele nostru ne-ar' cere o astfelu de nelegiuire, amu crede cá chinurile ce l'ati facutu se suferé i-au turburatu mintea; si noi pentru antái'a óra nu ne-amu supune comandelorui. Binecuvântatu fie Dlu nostru Isusu Christosu, si sfânt'a s'a Cruce . . . josu mincinosulu teu profetu sí semi-lun'a vóstra!

— Bine, copilulu meu . . . respunse tatalu-seu. Inima de Românu! Vitia de Brancoveanu!

*)a-buna-séma a fostu de parere cá vinulu din potiru la Presantite aieve se si consecrédia — ce nu stá.

Predice pre SS. Paresemi — Postulu mare.

— Despre cele 7 pecate de capetenia. —

I.

Pe Dominec'a lasatului de branza.

— *Despre pecatulu sumetiei.* —

Si cându postiti, nu fiti cá faciarnicii tristi, cá-si smolescu feçiele loru, cá se se arete ómeniloru cá postescu; Aminu dñcu vóua, cá-si iáu plat'a loru. Ev. Mateiu c. VI. v. 16.

Macar-cá necruntat'a jertfa a s. altariu, prin Mantuito-riulu Christosu asediata e isvorulu tuturoru daruriloru si alu bunatatiloru, catra care apropiindu-ne prin indemnulu s. baserici, intru tienerea credintiei, nadejdei si a dragostei catra D.-dieu si catra de-a-própele, ne intarimu si ne adapamu; totusi cea mai folositóre intreprindere, ba si chiar' neaperata implinire a detorintiei sufletesci este, cá dílele acestea mai alesu a s. postu (ajunu), carele de astadi inainte se incepe, se le petrecemu si se le plinimu intru inaltierea mintiei catra ce'a pentru a nóstra mantuire suferita patima si restignire a D.-lui Christosu, multiemindu a totu induratului D.-dieu, cá ne-a invrednicitu a ajunge aceste díle sfintíte spre agonisirea mantuirei sufletului, care totu-de-a-un'a, dreptu credintiosii crestini intru deprinderea cu lucruri sânte, intru evlavie, rogatiuni, si intru infrânarea pofteloru rele le-au petrecutu, prin care si cei mai pecatosi s'au indemnatu la càire si la indreptare de pecate.

Oh! de amu scí pretiuí cu totii adeverat'a insemnare a acestoru díle, de s'ar' ímpliní intru noi toti, acelu iubitoriu de ómeni doru a s. Maicei baserici, cá in curgerea acestui s. postu se ne mijlocimu mântuirea sufletului! Inse spre mijlocirea mântuirei sufletului nu e destulu, cá din afora numai se inplenimu acelea, ce ne poruncesce s. baserica: adeca tienerea postului si infrânarei pofteloru rele, pentru

cà inplenindu acestea numai spre aretarea dinafora, éra nu din anima curata si umilita catra D.-dieu, ipocrisie, adeca faciarnicie si sumetie desiérta, éra nu mantuire ne agonisimu, precum se invétia si s. evangelia de astadi dîcîndu: „Si cându postiti nu fiti cá faciarnicii tristi, cà-si smolescu feçiele loru, cá se se arete ómeniloru cá postescu; Aminu dîcu vóue cà-'si iáu plat'a loru.“ Ci trebuie adênculu animei nóstre, ce e plecata spre reu, cu nepartinire se-lu cercetamu, trebuie se ne amesuramu portarea nóstra cu invetiaturele evangeliei si pecatulu cá o aducátore de mórte bóla si rana sufletului, se-lu urîmu, se-lu urgisimu si de totu lucrulu reu, de care ne mustra cunosciinti'a, pentru restignirea Dlui Christosu, se ne ferimu si se ne departamu. Pentru-ace'a nu cugetareti crestiniloru, cumcà mijlocirea mantuirei sufletului ar' fí unu lucru usioru de implinitu, fora truda si fora ostenéla; cà-ci nemica este mai greu omului peccatosu, de câtu a-si cunósce aplecat'a spre reu fire, cele ce in mai din launtru sêmtîri ale animei se incuibéza, si ace'a din radacina a-o smulge. Spre cunósccerea reutatii se cere adevérata si nepartinítóre despre sene insuti ispitire si judecata, precum si spre desradecinarea reului — din anima tare si statornica voia. Cu intrebuintiarea acestoru dóue mijlóce, fara de care nu e cu potintia a ne câscigá mântuirea sufletului, se cuvine a ne pregatí prin ascultarea ss. invetiaturi, care s. baserica in curgerea postului mare au rënduitu a se tiêné; fia dara cá ss. invetiaturi, despre cele 7 peccate de capetenie, care cu dreptulu se dîcu isvorulu si radacin'a tuturoru peccatoru si reutatîloru omenesci, in diu'a de astadi cu luare in judecata a celui de-ântâiu peccatu de capetenia adeca alu sumetiei, se le incepemu, rogându-ne cerescului parinte, carele la totu lucrulu bunu si de mantuie da daru si ajutoriu, cá cu tramiterea darului seu celui preste fire se ne lumineze.

Totu peccatulu, si tóta cea cu voi'a calcare a legi lui D.-dieu e urîta inaintea lui Domnedieu — „Urîtu e inaintea lui D.-dieu celu fora de lege,“ graiesce inca s

scriptura; inse nici unu pecatu mai urítu si mai urgisitu inaintea lui D.-dieu nu este decâtu pecatulu sumetiei séu alu trufiei, precum scrie si Amos profetulu „S'au juratu D.-dieu pre sufletulu seu, cumcà uresce fal'a," éra s. Ambrosie asia graiesce: „Celu mai mare pecatu in omu este sumeti'a." Inse cá se cunóschemu uritiunea pecatului sumetiei, de lipsa este a scí si a cunósce mai ántáiu, ce e sumeti'a. — Sumeti'a séu trufi'a e ace'a preste mesura pofta, prin care omulu pre sene se pretiuesce mai multu decâtu se cuvine, éra cinstea altor'a, de carea suntu vrednici nu vrea se-o cunósca, impreunata cu o necumpetata placere de sene si de insusírile s'ale. Cu unu cuvêntu, toti carii pre sene, se inaltia mai susu decâtu altii, séu mai multa lauda si mai mare cinste 'si poftescu decâtu suntu vrednici, se numescu sumeti si falosi, si éra carii pentru faptele séu vrednici'a s'a, pre sene, éra nu pre D.-dieu vréu se se cinstésca suntu sumeti si fàlosi. — Sumeti'a precum macaru ce pecatu, inradacinându-se adêncu intru anim'a omului, de atâtea feliuri se aréta a fí, pe câtu de osebita e starea ómeniloru; cà-ci altulu se sumetiesce tienêndu-se pre sene in frumsétia mai susu decâtu altii; éra altulu se sumetiesce cu averea, crediêndu cà e celu mai avutu; asia alu treilea cu deregatori'a, cu cinstea si cu marirea deinafara se falesce; altii éra se falescu cu intieptiunea, cu sciinti'a, nebagându pre altii in séma; suntu altii éra, cari se aréta cà ei suntu cei mai lucratori, cei mai sêrguitori, catra carii nemene se mai póte asemená; inca si de acei'a suntu, carii cá facatori de bene cu evlavi'a si asemenea fariseului cu tienerea dreptatiei se falescu si se lauda pre sene. Aceste puçine pilde a-deveratu dovedescu atâtea feliuri de ómeni sumeti a fí, câtu de deschilinite suntu si darurile lui D.-dieu pentru ómeni; pentru cà tocmai ace'a face a fí pecatu sumeti'a, cându cineva cinstea, ce lui D.-dieu i-se cuvine, si-o insusiesce sîesi, cà-ci de unde, déca nu dela D.-dieu, ne-amu luatú finti'a fora de a nóstra vrednicie? dela cene are omulu intieptiunea, de unde î-i vine norocirea si bunurile lumesci? au nu D.-dieu i-le dà tóte aceste? dela cene avemú destoinici'a

de-a poté face vre-unu bine? au nu D.-dieu este, carele tóte acestea mai nainte ni le-au daruitu? pentru-ace'a frumosu graiesce s. Pavelu apostolulu dîcîndu: „Ce ai o omule, ce n'ai fi luatu, éra déca ai luatu ce te fâlesci cá sí cum n'ai fi luatu.“ Cu dreptulu dara se póte numí falosulu furulu si rapitoriulu cinstei lui D.-dieu, pentru cá sie-si în-susiesce cinstea, carea numai lui D.-dieu se cuvine.

Nici unu pecatu nu se inpotrivesce lui D.-dieu intru atát'a cá sumetî'a, cà-ci sumetiulu in sumetî'a s'a inaltian-du-se afara din modulu si starea in care D.-dieu l'au asie-diatu, nu cunósce pre D.-dieu a fi asemenea parinte totu-roru ómeniloru, nu cunósce pre ómeni a fi intre sene fratii si fii aceluia-si Parinte. Pecatulu sumetîei a fostu pricin'a inchiderei afara din ceriu a angeriloru sumeti, de poft'a su-metîei s'au insielatu si stramosiulu Adam de au calcatu po-runc'a lui D.-dieu, éra intieptulu Tobî'a la capu 4 v. 14. asia scrie: „cà in truife este pierdere si neasiediare multa“, precum si s. scriptura graiesce, celu cuprinsu de poft'a su-metîei, de blastemu se va umplé, si éra celu ce se inaltia smerise-va, cà-ci „D.-dieu stà in potriv'a sumetîloru, éra celoru smeriti dà darurile s'ale.“ Nici unu pecatu nu e in-feratu de atâtea amenintiari si hula dela D.-lu Christosu in s. evangelia, cá si sumetî'a; pentrucă despre falosi mai vêt-osu se intielegu asprele acelea dîse in s. evangelia „Vai vóue bogatiloru, vai vóue carii rîdeti, vai vóue sátuiloru!“ pen-tru sumetîe a mustratu Domnulu Christosu si faptele fa-ri-seiloru, macaru cà acelea din afora se pareáu a fi bune, amenintiandu-le cà nu voru vedé imperati'a ceriului. Si chiar' cuventulu sânt'a evangelia de astadi. ne marturisesce cumcà acei'a carii, asemenea faciarniciloru farisei, se fâlescu inaintea ómeniloru pentrucă postescu, dela D.-dieu nici o plata nu au de a acceptá. — Cine dara mai póte dîce, cà sumetî'a nu e pecatu, séu cà nu e radacin'a si isvorulu a multoru pecate, adeca cumcà e pecatu de capetenie? spre a te convinge despre acést'a 'ti trebuiesce numai in mai de-a-própe privintia a luá pe sumetîulu, cà-ci tóta a lui lucrare, séu lasare e petata cu veninulu pecatului, catra care 'lu

indémna si-lu inpinge inradacinat'a intru densulu patima a sumet'iei. Cine e impetritulu hulitoriu, batjocoritoriu si luat'oriulu cinstei a de-aprópelui seu? Cine e semênatoriulu si vestitoriulu si a celoru mai mici si ascunse gresieli? — Au nu tóte acestea dela celu impatimitu de poft'a sumet'iei se implinescu, carele in ochiulu de-aprópelui vede paiulu, éra grind'a intru alu seu nu o vede. Cine nu-si pléca genunchii inaintea altariului lui Christosu? Cine nu-si inaltia mâ-nile catra D.-diu? Cine nu baga in séma, ba si chiar' batjocoresce credinti'a (religi'a), obiceiurile crestinesci si pre slugitorii bisericeii? Cine calca fora nici o sfiala poruncile bisericeii si cine nu se supune mai mariloru sei? Au nu tóte acestea sumetiulu le face? carele nepotintiele s'ale nici inaintea lui D.-diu nu vrea se sí-le cunósca, precum nici altor'a a fí asemenea, pentrucà orbitu de ametial'a sumet'iei, cugeta cà legea credintiei si poruncile ei numai pentru cei nepreceptuti suntu, éra nu pentru cei luminati, catra carii pre sene se aséména.

Cu adevératu a descrie tóte grelele si primeşdiósele urmari a pecatului sumet'iei, ar' fí unu lucru prea nemarginitu, fiindu cà totu pecatulu prin redicarea séu scularea in potriv'a voiei lui D.-diu se plasmuesce si abia se póte vre-o fapta fora-de-lege gândí, care, precum se cetesce la cartea intieptiunei, se nu isvorésca din pecatulu sumet'iei.

Cunoscându asia dara primesdi'a si relele urmari a pecatului sumet'iei, se se ispitésca fiesce-care pre sene, intru acestea mai alesu dile sântíte, intru care micşiorat'a si umilit'a petrecere intre ómeni a Mantuitoriului Christosu, asia apriatu ni se zugravesce: au nu din careva indemnu alu sumet'iei, séu din necumpetat'a iubire de sene, pre sene numai se iubesc, se lauda, éra pre altii î-i uresce sí i defaima; si déca cunósce cà nefericit'a aplecatiune spre sumet'ie s'au radacinat'iu intru anim'a lui, plecându-si genunchii se-si céra ajutoriu si daru spre indreptare dela induratulu D.-diu fàrà de acarui'a ajutoriu nemica nu potemu. — Redicati-ve ochii la Isusu Mantuitoriulu nostru, carele s'au micşioratu pre sene cà pre noi se ne inaltie supunându-se mortii de buna voia! Aminu.

II.

Pe antâi'a Domineca in Paresemi.

— *Despre pecatulu scumpetei.* —

Aflatau Filipu pre Natanaelu, si dîse lui: de carele au scrisu Moise in lege si Prorocii, amu aflatu pre Isusu fiulu lui Iosifu. Ev. Ioanu cap. 1 v. 46.

Prin aceste sfinte cuvinte, precum le-ati audîtu, iubitîloru! din sf. Evangeliu de astadi, mîngaie Apostolulu Filipu pre doritoriulu de a vedé pre Mîntuitoriulu Christosu, Natanaelu, dicîndu-i: „a mu aflatu pre Isusu Fiiulu lui Iosifu.“ Óre potemu si noi cu Natanaelu se ne bucurâmu, de cîte ori audîmu din sfânt'a Evangeliu imbucuratórele aceste cuvinte? si óre potemu dîce cu Apostolulu Filipu, cumcà amu aflatu pre Iisusu, intielegu marturisindu cu fapt'a, cumcà î-i urmamu invetiaturei si pildei lui, carele ne-au învetiatu, cumcà nu suntemu facuti pentru acést'a viétia pamentésca, ci pentru ce'a cerésca, cumca viéti'a acést'a scurtu tîmpu tiêne, din carea, nimic'a ce amu agonisitu din bunurile lumei acesteia nu potemu duce cu noi, în cealalta viétia; pentru ace'a au si dîsu, cumcà nebu nu este omulu, carele î-si lipesce sufletulu de cele lumesci, si numai dupa bunuri trecatóre se nevoiesce si se ingrigiesce, punêndu-si tóta fericirea intru aceste; ci mai multu te grigiesce, totu Mîntuitoriulu Christosu dîce, dupa acelea bunuri, carii si dupa mórte te voru petrece, ingrigiescete cá se te imbogatesci cu fapte, ce aducu vecînica resplatare dupa mórte, éra intru acésta viétia bucurie si mîngaiere sufletésca. Acestea de cîte ori se audu prin cetirea sfintei Evangeliu, si totusi cei mai multi se vedu a fî intru atât'a legati de placerea lumei acesteia, câtu numai despre ceste trecatóre se îngrigiescu, éra de cele ceresci, si netrecatóre cu totulu î-si uita. Inse la acést'a orbire duce pre ómeni pecatulu celu de capetenia, ce 'lu numimu pecatulu scumpetei, si e, unulu dintre cele mai urîte pecate, despre care invetiatur'a de astadi se cuprinde.

Sciutu este, că numai învetiaturile credintiei crestinesci ne arata si ne descopere calea catra mântuire, acelor'a trebuie nesmintitu a urmă, de voşimu, că din calea cea drepta a mântuirii se nu ratacim. Acelea ne invétia pre noi, cum trebuie se lucrăm, si de ce trebuie se ne ferim, si pentru aceea macaru câtu de grele, ni s'aru paré detorintiele crestinesci, asia precum se ceru dela noi, trebuie se le implinim, căci celu ce aude cuvântulu lui Isusu, si nu-lu urméza cu fapt'a, pre sene se osândesce, si carele nu e gatitu si cu totul aplecatu a perde si a parasí tóte pentru Mântuitoriulu Christosu, nu este vrednicu de elu. Luându asia dara acestea de obsce detorintie pentru fiesce care crestinu in judecata, usioru vomu cunósce si greutatea pecatului scumpetei; căci fiindu scumpetea o nestêmperata si necumpetata iubire catra bunurile lumesci, carea anim'a omului catra acelea cu atât'a pofta o tiéne legata, câtu tóta fericirea intru câscigarea si intru gramadirea averiloru trecátore si-o pune, cumcă o pofta séu o placere cá acést'a catra acestea lumesci si trecátore bunuri, e primejdiosu pecatu, fie-care se va convinge, de va luá in judecata detorintiele ce le avemu catra Domnedieu, si catra noi insusi. Cu adeveratu tóte bunurile lumesci suntu darulu lui Domnediu, si pentru ace'a Domnedieu nu cere dela noi, că acelea nici intr'o grigia se nu le luam, se nu ne silim a ni le agonisí, séu déca le-amu agonisitu, se le risipim si se le chieluim fâra nici o mesura si cumpetare, ci mai vêrtosu cere cá acelea, cá dintru indurat'a lui Domnedieu mâna, cu multiamitóre umilintia se le primim si se le pretiuim. Inse déca acelea le asiediamu in loculu celui mai mare bine, carele e singuru Domnedieu, si déca intru agonisirea loru, cu tóta grigi'a si din tóte poterile nóstre intru atât'a ne silim si ne trudim, câtu grigi'a pentru cele sufletesci si netrecátore bunuri cu totul o parasim, si agonisindu-le pe acelea mai multu le pretiuim, si mai mare bucuria avemu intru ele decâtu in placerea lui Dumnedieu, si déca instrainându-ne inim'a de catra Facatoriulu Cerescu, ace'a ni-o inchinam fapturiloru, adeca averiloru, oh atunci'a pre

noi insine ne insielamu si suntemu pecatosi inaintea lui Domnedieu, pentru ace'a si dîce Mântuitoriulu Christosu, „cumcà nime nu pôte slugí lui Dumnedieu si mamonului“ si éra celu ce vrea cá se slugiésca lui Domnedieu trebuie se-si jertfésca tóte bunurile lumesci, si trecatóre pentru placerea lui Domnedieu; precum se cetesce si in Evangeli'a dela Luc'a cap 12 v. 15. „Pazitî-ve si ve feriti de scumpete cá nu este viéti'a cuiv'a din prisosinti'a avutiei s'ale,“ au pôte scumpulu face destulu invetiaturiloru acestor'a din sf. Evangelie, si pôte-le implení cu fapt'a, cându cugetulu lui de-ântâiu si din urma celu de tóte dîlele este cum se-si póta strînge mai mari si mai multe averi, intru care tóta fericirea si-o radîma, au nu tóte le jertfesce grigiei despre acestea trecatóre? si óre grigi'a acést'a numai acasa si nu si la baserica, de cum-v'a se intêmpla se mérga, îlu petrece? si se-i dîca cinev'a, cumcà macaru a diecea parte din grigi'a, cu care se ostenesce pentru de a se imbogatî, se o întórca spre implinirea detorintielloru catra Domnedieu si catra mântuirea sufletului, au nu-i va respunde, cá aceea e prea multu pof-titu, ce elu nu pôte implení? càci scumpulu nu cunósce pre altu Domnedieu, decâtu bogati'a, acesteí'a numai aduce elu jertfa, éra pentru Domnedieu si pentru sufletulu seu a aduce cev'a jertfa i-e prea greu. Despre scumpi se intielege, cându dîce Mântuitoriulu Christosu, cumca tiénu incuiata Imperati'a Ceriului, unde nici ei nu intra nici pre altii nu lasa cá se intre.

Póte dara cá se se indoiésca inca care-v'a, cumcà necumpetat'a iubire de averi séu scumpetea nu e pecatu greu, au nu e vinovatu omulu de cea mai urîta nemultiamire si de cea mai greçiósá vatamare asupr'a lui Domnedieu, cându cu totulu í-si uita de Domnedieu si se lipesce averiloru. — Inse nu numai cá e pecatu greu, dar' si pecatu de cãpetenie, ce pre omu la multe alte pecate 'lu duce; spre intarirea acestui adevéru, destulu fie a aduce urmatórele pilde din sf. scriptura. Pentru ce au ruptu de dóue ori Labanu legatur'a facuta cu Patriarchulu Iacobu, au nu de pof't'a scumpetei fù indemnatu a insielá pre Iacobu? Ce indemná pre Jud'a la gróznic'a

ace'a fapta de a vinde pre Mântuitoriulu Christosu, au nu totu ace'a uritiósa iubire de argintu? pecatulu scumpetei au indemnatu si pre Anani'a cu Safir'a, cá se mintiésca asupr'a Duchului sfântu. Inse nu trebuiesce din sf. Scriptura séu din dfilele cele beitrâne, a aduce pilde spre dovedirea feliuriteloru faradelegi, ce resaru din pecatulu scumpetei; plinu e, cu durere! inca prea plinu si veaculu de fația de cele mai rele urmari a acestui pecatu. Cáci ce e mai de obsece astadi a audí, decátu vaieri si plânsóre din tóte unghiurile, cumcá nu e incredere intre ómeni, credinti'a data se calca fàra nici o sfiala, luatulu inprumutu se tagaduesce, dreptatea se vinde, camatari'a nelegiuita intre crestini, cá si intre evrei s'au latítu, si ce e mai ingrozitu, juraménturi strímbe cá unu lucru de jocu s'au facutu, cu unu cuventu cumcá tóta lumea s'au umplutu de insielatiuni, au nu tóte acestea nesatiós'a pofta a argintului le pricinuesce; si nu numai cá cele mai strânse detorintie omenesci le calca si le nimicesce, dar' si cu cele sfintíte se neguatiioresce. Pre cune vedemu mai arare-ori a veni la baserica, éra din protiva asia desu a cálcá sfintírea Domineceloru si a serbatoriloru, cu implinirea de totu feliulu de lucru, au nu cei orbiti de iubirea averiloru facu acestea, carii nici cându nu au destulu, nici se satura? in urma ce inpetresce inim'a omului intru atát'a câtu lipsit'a stare a de aprópelui seu, se o vada fàra de compatimire si suspinurile nepotintiosului fàra de ale bagá in séma si fàra de a se îndurá cu cev'a ajutoriu se le audia, au nu pecatulu scumpetei? de unde cu dreptulu scrie sf. Pavelu Apostolulu cumcá: „Radacin'a tuturoru releloru e rêvnirea baniloru; si cei ce vreau se se imbogatiésca cadu in ispita, in latiuulu satanei, si in multe poftes stricatóre, ce ducu pre omu la perire.“ Stricatóre e patim'a scumpetei si sanatatiei trupului, cáci pre scumpu nu numai neincetat'a grigia dîu'a nóptea, pentru agonisirea averiloru, 'lu supera, 'lu róde, dar' si déca le-au agonisitu. 'lu infioréza fric'a, cá prin facatorii de reu, séu prin alte întêmplari neprevediute, se va pagubí, ba inca si de multe ori pe lángra tóta gramad'a averiloru flaméndiesce si insetosiéza numai cá se nu-i scada din comóra nimic'a.

Si asia fiindu patim'a scumpetei, in tóta privinti'a cea mai primejdiósa, câtu pentru acést'a viétia atátu si pentru ce'a viitóre si improtivitóre nu numai legeri lui Domnedieu si invetiaturiloru sf. Evangelier, ci si legeri cei fresci, séu poruncei dragostei catra deaprópele, se cuvine Iubitoru! cu cea mai mare luare aminte a priveghiá, cá nu cum-v'a impatimit'a iubire de averi, si nesatiós'a pofta a scumpetei se se incubeze intru inimile vóstre, aducându-ve aminte de cuvintele Mântuitorului Christosu, carele asia ne graiesce: „Nu ve stringeti vóue comóra pre paméntu, unde rugin'a si moliile o strica, si unde furii o sapa si o fura, ci ve faceti comóra in Ceriu, unde nici rugin'a, nici moliile nu o strica, si furii nu o fura,“ si carea comóra, se cuprinde in iubirea de Domnedieu, si deaprópelui; aduce-ti-ve aminte de cea mai de pre urma óra (ceasu) a vietii, cându cu despartírea de acést'a lume nimic'a din cele tre-catóre agonisite, nu poteti duce in alta viétia, au nu ve va mustrá cugetulu dicându-ve, ce ve folosesce cá v'ati câsci-gatu atâtea bunuri, déca prin acelea v'ati pierduta sufletulu. — Credeti cá de veti cugetá la aceste invetiaturi adese ori atunci dupa agonisirea bunuriloru lumesci, asia numai ve veti ostení, cá prin acelea sufletulu, ér' nu trupulu se vi-lu imbogatíti. Aminu.

Avariti'a — Scumpetea.

Avariti'a si iubirea nu incapu la unu locu. *Ehrenberg.*

*

Scumpulu mai multu cheltuesce, lenesiulu mai multu alérga.

*

Proverbu.

Atát'a i-ajunge avarului ce'a ce are, câtu ace'a ce nu are. *Cicero.*

*

Mai multa grigia casiuna avarului bogati'a s'a, decátu seracului lips'a s'a.

*

Aristide.

Scumpulu totu lasa eredíloru sei, afora de regrettulu mortiei s'ale.

*

Petit—Senn.

Demostene vedíndu cá ducu la grópa osamintele unui avaru, díse : „Éta una viétia nevietiuíta, care consumându-se adi lasa altor'a viétia.“

*

Sgârcitulul pentru dobânda
Si sufletulu stá se-si vênda.

III.

Pe a dóu'a Domineca in Paresemi.

— *Despre. pecatulu necuratîei.* —

Scóla sî iá patulu teu si umbla.

Ev. Marcu cap. 2. v. 9.

Pricin'a pentru care Mântuitoriulu Christosu 'si-aretâ poterea s'a cea ddieésca prin minunea ce-o facù cu slabanogulu, precum a-ti audítu iubitiloru din cetirea s. evangelia de astadi, cu singura poterea cuvântului, scolându-lu din patulu nepotentiei, in care cá unu mortu fara de-a se poté pre sene mișcá jaceá, nu ace'a au fostu cá credinti'a nepotentiosului se-o dovedésca la vederea a totu norodului prin o minune asia mare, ci mai multu, cá se arete ómeniloru, cumcá are poterea de-a iertá pecatele, si cumcá la toti peccatosii e deschisa calea mantuirei prin iertarea peccatorulu. Au facutu minunea acést'a cu slabanogulu nu intru ascunsu, ci de fația la vederea toturor. Catra ace'asi cale a mantuirei ne îndémna si s. biserica, carea asia au intocmitu tóte in curgerea acestoru dîle de postu, cá se ne descepte spre cunóscerea reutâti peccatorulu si prin adeverata parere de reu, se ne indemne la càire sî la curatienie; pentru ace'a poruncesce cá se postimu si cu lucruri de mântuire se ne deprindemu, ne pune inainte infricosiat'a restignire a Domnului Christosu, dîcîndu-ne, vedeti oh, crestiniloru! peccatele vóstre suntu pricin'a patimirei fiiului Domnedieu; intariti-ve dar' cu duchulu parerei de reu in protiv'a veninului peccatorulu, luandu in minte ace'a ce dîce s. Pavelu Apostolulu, cumcá: „Domnedieu nu ne-au chiamatu spre necuratienia, ci spre sfintienie“ catra Tesaloniceni cartea 1. cap. 4. v. 7. Oh! de ar' primí adêncu intru animele s'ale acestu desceptatoriu glasu a s. Apostolu, toti, carii deosebi suntu dedati spre peccatulu necuratienii, séu alu desmerdarei trupului carele se numera alu treilea intre peccatele de capetenie; de

care cá se ve feriti cá de celu mai stricatoriu veninu, nu numai alu sufletului, dar' si alu trupului, ascultati cu luare amente acelea, ce spre cunóscerea uritiunei si a ingrozirei acestui pecatu prin invetiatur'a de astadi se aducu inainte.

Precum bunulu D.-dieu, si chiar' in dobitóce au saditu si au impartítu unu boldu firescu, cá se scie si se póta osebí totu ce le folosese loru si ce le nutresce, de cátra ce le este stricatoriu, asia cu multu mai apriatu, si inca cá unu preabunu Parinte deschilinitu au grigitu, cá omulu se póta cu multu mai lesne cunósce ce î-i este spre bine si ce spre stricare. — Cu câtu e pecatulu mai greu si mai primejdiosu, cu atât'a si D.-dieu i-au lasatu omului semne de infricosiatu si mijlóce de aperatu in protiv'a acelu pecatu mai apriate, precumu sêmtiulu rusínarei ce se aréta la vedere indata ce vine cenev'a in cercare de-a face ce e in protiv'a voiei lui D.-dieu si vredniciei omenesci. Pentru ace'a nici trebue a descrie ce este pecatulu necuratieinei, ci in cunosciinti'a fie-carui'a se póte lasá, cá însusi se judece de si-au pângaritu sufletulu si trupulu prin pecatulu necuratieinei, pentru ace'a neci se póte cenev'a desvinovatí inaintea lui D.-dieu, cu ace'a cà n'au cunoscutu uritiunea pecatului necuratiei si cà n'au sciutu a fi unu pecatu asia mare; cà-ci cunosciinti'a sufletului de inprotiva ar' díce, au nu te-am facutu luatoriu aminte, cum-cà prin ace'a ai vatematu pre D.-dieu, au nu am desceptatu la anima-ti ghimpulu rusínarei si a nepaciuirei aducându-ti in minte judecat'a lui D.-dieu, inaintea carui'a cei necurati voru fí urgisiti si rusínati. — Cu adeveratu mai multa stricare si mai mare nefericire nu numai vremelnica dar' si vecínica nici unu pecatu nu trage dupa sene, decátu necurati'a, adeca cea neinfránata si nelegiuita desmerdare a pofteloru trupului din carea se nasce orbirea mintiei, uitarea de D.-dieu, de mórte si de judecat'a cea venitóre, si acestea suntu care strica sufletului; inse numai puçinu strica si trupului, pentru-cà precum tóta pof'ta preste mesura aprinsa in omu strica si schimosesce trupulu: precum mani'a, lacomia, pism'a si alte patimi stricatóre, asia nelegiuit'a si desfránat'a pofta a desmerdariloru trupului intaneca vederea

ochiloru, schimosesce façi'a omului si omóra poterile trupului, si cu câtu mai vêtosu stapênesce in carev'a acést'a patima, cu atât'a mai curêndu pieru dintru acel'a sêmțirile celea bune, — unulu cá acel'a pierde tóta rusînea, se face nesêmțitoriu si fara de indurare catra cei nepotentiosi, se instrainéza de catra insusi parintii, cunoscutii si prietinii sei si se face robu si slugitoriu numai pofteloru trupului.

Inse reutatea acestui pecatu cu multu mai infricosiata se vede, de o vomu asemená cu vrednicí'a si cu detorintiele omului crestinescu. Legea credintiei crestinesci ne indetoresce, cá se fimu sânti, precum si parintele nostru din ceriu e sântu; ea ne invétia cumcà odinióra nu numai cu suflétulu, dar' si cu trupulu vomu mostení imperati'a ceriului, pentru ace'a trupurile nóstre trebue se le avemu in pretiu, si asemenarea catra D.-dieu prin fapte necurate se nu ni-o spurcamu; ea ne invétia cà prin primirea s. botezu si a tainei s. cuminecaturi cu Dlu Christosu deinpreuna unu trupu ne-amu facutu, precum scrie si s. Pavelu Apostolulu: „Au nu sciti cumcà trupurile vóstre suntu madularile lui Christosu si baserica a vietuitoriului intru voi duchului s. rescumperati fiindu cu scumpu pretiu.“ — Pentru ace'a totu s. Pavelu apostolulu dîce, cumcà: tóte celealalte pecate afora de trupu suntu, éra celu ce curvesce, asupr'a trupului seu peatuesce; au trebuescu mai vederate marturisiri din s. Scriptura decátu acést'a spre convingerea fie-carui despre reutatea pecatului necuratiei, prin carea omulu celu daruitu cu intielegere dela D.-dieu si preste tóte fapturile mai inaltu asediatu, nu numai asemenarea s'a catra D.-dieu ci si cea catra omu si-o pierde schimbându-se in faptura dobitocésca; — séu de se indoieste inca carev'a despre foradelegea acestui pecatu, intrebe-se pre sene: pentru ce odinióra D.-dieu totu neamulu omenescu, afora de Noe si de alui fetiori, cu versare de apa l'au stersu depre façi'a pamentului? pentru ce au arsu Sodom'a si Gomor'a cu trimiterea focului de susu, au nu pricin'a maniei lui D.-dieu asupr'a acestor'a au fostu latît'a foradelege a pecatului necuratiei? Si inca reutatea acestui pecatu de capetenie, si prin ace'a se vede a intrece tóte ce-

lelalte pecate, căci acestu pecatu câtu ce se inradacinéza in anim'a caruiv'a, indata si gatesce calea la tóte alte pecate, tocm'a precum dupa dís'a Mantuitoriului Christosu, duchulu necuratu insoçitu de alte siepte duchuri, acolo se întórce indereptu unde odata au fostu primitu, asia si desfrânat'a pofta a trupului e incungiurata de nenumerate alte pecate, despre care cele mai triste intemplari ne dovedesce s. scriptura... Cine au fostu mai cucernicu si mai dreptu inaintea lui D-dieu decâtu Davidu proroculu, si ce 'lu facù de au mijlocitu uciderea lui Uria, au nu neinfrânat'a pofta a precurviei!? éra Solomonu celu mai intieptu dintre toti imperatii, indata câtu se invinsè de poft'a necuratîei, nu numai că-'si pierdù intieptiunea, dar' sî pre Ddieu celu adeveratu 'lu parasí cadiëndu in raticirea idoliloru.

Se lasamu inse pildele din vechime, se cercetamu numai portarea unui'a, carele e cufundatu in primejdiós'a acést'a bóla a necuratiei si vomu vedé cumcà elu mai multu nu cunósce deschilinirea (intre bine si reu, de u) D-dieu si de implinirea detorintieloru crestinesci numai intréba si nici cà sênte mai multu pasare de rusine séu de cinste, pentru cà fora-de-legea necuratîei î-i stinge sêmtîrile cele mai bune si î-i strica mintea intru atât'a, câtu elu mai multu nu e omu, ci vita neintielegátóre. Lânga acestea reutati ce isvorescu din pecatulu curviei cea mai infricosiata este, cà tóte alte rele si pecate, macaru câtu de tare se fie cineva dedatu spre ele, se dîcemu spre furatu, spre omorîtu, séu spre macaru ce altu pecatu, dupa ce cunósce groznici'a si reutatea loru, le paraseste, éra de poft'a traiului in fora-de-legi trupesci, adeca de pecatulu curviei, care odata se cufunda in trênsulu, pâna ce nu-si ajunge stricarea de totu si nu-si sênte perirea cea mai de pre urma, nu se paraseste, precum adeveresce pild'a fîiului raticitu din s. evangelia, care vrëndu a-si petrece viéti'a in desmardari desfrânate, fàrà rusîne 'si cerù partea s'a dela tatalu seu si mërse in nelegiuit'a implenire a pofteloru trupesci, de unde numai dupa ce si-a cheltuítu tóta avuti'a s'a, incepëndu a flamendî si cautându a-si saturá pantecele din radacinele ce mâncá porcii, s'au intorsu la tatalu-seu rogân-

du-lu cá se-lu primésca nu cá pre fiiulu seu, ci cá pre unulu din argatii séu slugile lui; — pecatulu necuratíei rupe legatur'a cea sânta între casatoriti si pricinuesce între acei'a nu numai sfezi si galcevi dar' si mórte adeseori, éra pre cei necasatoriti î-i duce sí î-i indémna la o viétia nu numai loru stricatóre si primejdiósa, ci si celoru nevino-vati si necunoscuti cu veninulu pecatului acestui'a.

Oh, de ar' poté toti cuprinde cu mintea tóte relele între ómeni, câte isvorescu din pecatulu necuratieinei sí de ar' primí adêncu intru anim'a s'a fiesce care crestinu ace'a ce díce s. Pavelu apostolulu: „Éra curvi'a si necurati'a nici se se numésca între voi!“ si de-ar' audî toti parintii aceste cuvinte: Parentiloru sciti, cá podób'a crestinului cea mai scumpa e curatien'i'a si infrânarea dela desmerdari nelegiuite, de si nu aveti alte bunatati cá se lasati filoru vostri dupa mórtea vóstra, grigiti incái cá se fia ómeni curati si conteniti, càci acést'a le va fí comóra indestulita; anim'a loru cea curata va impliní scaderea toturoru bunatátiloru; — precum ve ingrigiti ale aপর viét'i'a de catra totu ce le-ar' poté stricá sanetatii, asia ve ingrigiti a-i ferí sí dela insoçirea cu ómeni stricati si dedati spre pecatulu necuratíei, cà-ci acesti'a pentru sufletulu loru suntu cá si veninulu celu mai primejdiosu. Primiti intru anim'a vóstra toti desceptatoriulu glasu a s. biserice, carea neincetatu in dílele aceste de curatienia ne striga, cá desbracându spurcatulu vestmentu alu neinfrânarei, se imbracamu vestmentulu celu luminatu alu infrânarei si facându-ne luminati se ajungemu la luminat'a inviere a Mantuitoriului Christosu! Aminu.

Castitatea — Curatien'i'a.

Castitatea este lili'a tuturoror vèrtutíloru, ea face pre ómeni asemeni angeriloru si aprópe egali cu ei. *Franciscu Salesiu.*

*

Castitatea cuprinde in sene-si fericirea si multiemirea vietiei omenesci.

*

Castitatea e o virtute angerésca, ba inca si mai multu, cà-ci vietiuindu in trupu se lupta contra trupului si invinge natur'a. *Cyprian.*

*

Castitea impreunata cu iubirea forméza paradisulu pamenteanu-

IV.

Pe a trei'a Domineca in Paresemi.

— *Despre pecatulu pismeî.* —

Cà ce va folosi omului, de ar' dobândi lumea tóta, si 'si va pierde sufletu seu.

Ev. Marcu cap 8. v. 36.

Blândulu si iubitoriulu de ómeni Christosu pre toti ne chiama catra sine, cu glasu dulce, pentru fagaduinti'a veciniciloru bunatati, éra celoru carii vréu se mérga dupa dên-sulu, cá se se faca partasi imperatiei cei ceresci, le poruncesce, cá se se lapede de sine, nimic'a facúndu dupa a loru voia, fâra numai dupa a lui Dumnedieu, pentru ace'a si dîce, cá se-si iee crucea s'a, si cu ace'a asupr'a celor'a ce le stáu in protiva de a-i urmá lui, intru dreptate si intru curatienie, se se intrarmeze. Suntu multi dintre crestini, carii din afara se ferescu cu adevératu a face rele, éra de-inprotiva cu indreptarea sântîriloru din launtru puçinu se ingrijescu, si pentru aceea se tiénu a fí ómeni drepti si crestini buni, pentru cà nime nu-i póte märturisi de reu. Inse unii cá acesti'a se insiéla pre sine. Cà de vremu cá adevératu curati si drepti se fimu inaintea lui Dumnedieu, trebuie nu numai dela implinirea fapteloru rele se ne contenimu, ci si cugetele si simtîrile inimei nóstre dupa voi'a lui Domnedieu se le indreptamu, càci desî ómenii nu ne-arú poté grái de reu, se ne aducemu totusi aminte, ca este unu judecatoriu, carele sci si cunósce si cele mai ascunse sêmtiri ale inimei, de unde, dupa dis'a Mântuitorinlui Christosu, totu pecatulu ese, ba inca pecatulu e implinitu în inima inainte de a se face fapta vediuta. Càci stramosii deântâiu cadiura in pecatu, prin poft'a de a se inaltiá, inainte de ce si-au intinsu mân'a dupa pomulu celu opritu, asia sufletulu se intina de pecatulu necuratiei mai inainte de a-lu implini cu fapt'a. Trebuie asia dara Iubitiloru crestini! mai inainte de tóte se fimu cu luare aminte spre sêmtîrile inimei, din carea cá dintr'unu isvoru se nascu tóte fâradelegile. — Trei dintre cele siepte pecate de capetenie, ce se ra-

dacinéza la inim'a omului, si din carii tóte celelalte pecate se nascu, din invetiaturile pâna aci le-a-ti audítu, — astadi dara prin acést'a sf. invetiatura invetiati-ve a cunósce si a ve ferí de uriciunea si reutatea peccatului pismeii, care se numesce alu patrulea peccatu de capetenie.

Pismuirea se nasce din necumpetat'a iubire de sine, de cinste si de averi, si se aréta despre o parte prin intristarea din launtru ; pentru binele si norocirea de-aprópelui, cá si cum fericirea nóstra ar' cresce, si ar' dobândí cev'a prin ace'a, cându altii patimescu si se intristéza. Asia dara pismuirea aduce intristare si neplacere, cându vede pe altii bucurându-se, éra bucuria pricinuesce atunci, cându altii se intristéza si se supera; séu mai la intielesu, omulu carele pismuiesce numai síe-si ísi voiesce bine, éra la altii la toti reu, numai elu singuru vrea se fia fericitu, cinstitu si laudatu, éra altii nici cum séu mai fericiti, séu macaru asemenea lui; despre omulu care pismuiesce, asia scrie si sf. Ambrosie: „Facatoriulu de reu se bucura de binele seu, éra celu ce pismuesce se intristéza pentru binele altui'a, si éra facatoriului de reu í-i place reulu, éra celu ce pismuesce uresce binele, pentru ace'a facatoriulu de reu, carele í-si voiesce binele e mai de suferitu, decâtu carele la totu omulu poftesce reu!“ — luându-le acestea intr'o judecata cu detorintiele, ce le avemu catra Dumnedieu, lesne potemu cunósce câtu este de mare peccatulu pismuirei.

Sfânt'a Scriptura ne invatia, cumca Dumnedieu nu numai e Facatoriulu Ceriului si alu paméntului, dar' si intieptu indreptatoriu si purtatoriu de grigia alu lumei acesteia, fara de a càruí'a scire nimic'a nu se intêmpla, si fara de a lui voie nici unu bine nu se face. Elu in parte deschilnitele daruri intre ómeni, elu e carele, precum marturisesce sf. Evangelie, unui'a cincii talanti, altui'a doi, si éra altui'a numai unu talantu au impartítu, asemenea si sf. Pavelu Apostolulu, in cartea 1. catra Cor. cap 12. marturisesce: „Suntu impartíri de daruri, éra acel'a-si Duchu, si suntu impartíri a deregatoriiloru, éra acel'a-si Domnu, si impartíri ale lucruriloru suntu, dar' totu unu Dumnedieu este, carele lu-

„creza tóte intru toti.“ — Déca dara Dumnedieu impartiesce fie-càrui, dupa mesur'a intieleptiunei s'ale, darurile s'ale, cea mai mare nemultiemire este, cându omulu cu mesur'a impartîrei daruriloru cu carea Dumnedieu i-au impartîtu nu se indestulesce; cà precum pétr'a nu póte se invinovatiésca cà nu e facuta plânta, éra plânt'a cà nu e vita, si vit'a cà nu e omu, asia nici omulu nu póte vinovatî pre Dumnedieu cà-ci nu acelea daruri séu bunatati, séu cà nu mai bune si mai multe i-au impartîtu lui, decâtu altor'a; au póte crestinulu, carele din singura buna-vointi'a lui Dumnedieu are totu ce are, fàra pecatu se se scóle cu judecata asupr'a lui Dumnedieu, judecându-lu ce, si cum ar' fî trebuitu se imparta darurile s'ale intre ómeni? au nu-si aréta cea mai mare reutate unulu cá acel'a, carele cu facerile de bine a lui Dumnedieu, de care nu e vrednicu, pentru ace'a se aréta neindestulitu, nemultiemitu, pentru cà Dumnedieu au voitu, cá si altii se aiba aceleasi bunatati, séu dóra si mai mari? unulu, carele asia cugeta intru inim'a s'a, póte se díca cà iubescce pre Dumnedieu, si cà se supune parintiescei lui purtari de grigia? séu mai bine cà e vrașmasiu, si sculatoriu in protiv'a lui Dumnedieu; cine nu vede, cà numai celu cuprinsu de poft'a pismuirei cugeta si hranescce intru inim'a s'a acestea sêmțiri, si asemenea slujitoriului din s. Evangelia, carele au cãrtitu asupr'a Domnului seu, pentru cà s'au aretatu cu indurare catra celu de-impreduna cu elu slujitoriu, graiesce de reu, si se inpotrivescce voiei lui Dumnedieu.

Inse mai chiaru se cunósce uritiunea pecatului pismuirei, de vomu luá la judecata detorintiele, cu care unu crestinu catra altulu e indetoratu. Cea de-ântâiu, si mai de frunte porunca a lui Christosu este acést'a: se iubescce pe aprópele teu cá pre tine insuti, si tóte câte voíti cá se ve faca vóue altii, asemenea si voi se le faceti loru, éra ce nu voíti cá altii se ve faca, ace'a nici voi se nu le faceti loru. Au póte, celu ce pismuesce, impliní acésta detorintia a iubirei de-aprópelui? cà-ci elu in locu de bine, totu de-a-un'a resplatesce cu reu; — credinti'a crestinésca au adusu la legatur'a fratietatii pre toti ómenii, facându-i unu trupu, a

carui'a capulu este Christosu, carele vré cá toti o inima si unu sufletu se avemu, si pentru ace'asi éra vré cá fericirea a unui'a se fia a tuturor'a, si éra a tuturor'a nefericire se fia a unui'a, precum si s. Pavelu Apostolulu scrie: „dragostea nu pismuiesce, si ori de patimesce o madulare, patimesca tóte madularile,“ — éra intr'altu locu díce: „cu cei ce se bucura se ne bucuramu, éra cu cei ce se intristéza se ne intristamu“ — la acestea pismuitoriulu nu are parte, cà-ci anim'a lui e impetrata spre ori ce sêmtîre crestinésca, togma cá si a satanei, precum se cetesce si in cartea intieptiunei capu 2. v. 25. „Prin pism'a diavolului mórtea au intratu in lume, si-lu ispitescu pre elu cei ce suntu din partea lui.“

Se vedemu acum'a ce urmari rele isvorescu din pecatulu pismei, cá dintr'unu pecatu de capetenie: celu impatimitu de pisma, nici unu privilegiu nu trece cu vederea, de a nu stricá si pagubí pe aprópele seu, fàra nici câtã sfiala séu rusíne intrebuintiéza tóte mijlócele, cauta totu privilegiulu de a graí de reu pre altii, de a-i miciorá, de ale stricá cinstea, si de a-i pagubí, de câte ori nu invrajbesce pismataretiulu pre prieteni cu prietini, pre vecini cu vecini? de câte ori nu se vatema numele si cinstea ómeniloru vrednici, drepti si cuviosi prin graitóri'a de reu limba a pismataretiului? au nu suntu mii de pilde, cumcã togm'a pentru ace'a s'au nefericitu cei mai multi pentru cà latítulu veninu alu pismei intru ascunsu le-au gatitu calea spre nefericire!? Si cu adeveratu nenumerate suntu reutatile acestui pecatu, pentru cà insusírea pismei ffíndu a se bucurá de reulu altui'a éra de bine a se intristá, firesce cà neincetatu boldesce inim'a pismataretiului, cá totu feliulu de mijlóce se intrebuintieze, cum se surupe fericirea, séu norocirea altui'a, cá cu a altui'a stricare se-si redice a s'a fericire; la câte rele duce pre omu pism'a, afara de pildele ce le vedemu cu ochii, ne aréta si s. Scriptura. Cainu pismuindu fratelui seu lui Avelu, pentru cà erá placutu lui Dumnedieu, redicá mânile asupr'a lui si 'lu ucise, si asia pism'a facù mai antâiu de se incruntà pamêntulu cu versarea de sânge omenescu; pism'a indemná si pre feciorii lui Iacovu cá se

vândia strainiloru p're Iosifu fratele loru; pism'a au fostu boldulu celu de capetenie a góneloru, ce redicara fariseii asu-pr'a Mântuitoriului Christosu, cà-ci din pisma l'au graitu de reu, din pisma i-au cãrtitu faptele cele bune, i-au defaimatu învetiatur'a si s'au silitu cá pre norodu de catra elu cá de catra unu turburatoriu, se-lu instraineze, si ce e mai infioratu, cá cu nedreptulu se-lu póta invinovatí, cumperara marturii mincinóse, si asia cu pismatarétia bucurie î-i mijlocira ingrozit'a restignire pe cruce.

Dreptu ace'a Iubitiloru! luându in judecata, cum cà tóta reutatea pe pamêntu din pecatulu pismeii se trage, cum cà n'au fostu, si nu va fí faradelege, la carea se nu se indemne cei cari pismuiescu: cu cea mai mare bagare de sêma se cuvine a ne grigí despre o parte, cá nu cum-v'a inveninat'a coptura a pismeii, precum o numesce intieleptulu Solomonu, se se plamadésca in trupulu nostru, facându-ne nu numai aici pre pamentu nefericiti, neodichniti, ci si in cealalta viétia, cà-ci precum scrie s. Pavelu Apostolulu: „Cei ce pismuiescu Imperati'a Ceriului nu o voru moscení;“ éra de alta parte se ne silimu detorinti'a dragostei catra de-aprópele a o impliní, si a traí cu toti ómenii in dreptate si in placere; éra mai vêtosu parintii se indetorescu, pre fíi sei a-i aপরá si a-i ferí pâna suntu tineri de pecatulu pismeii, cà-ci mai adese-ori in tineretie se plamadescé inveninatulu veninu a acestui pecatu, de care numai cu greu fórte séu nici decum póte scapá omulu, dupa ce au crescutu si s'au intaritu intr'insulu acestu pecatu. Aminu.

Invidi'a—Pism'a.

Invidi'a — asemenea flacarei — negresce totu, la ce nu póte ajunge.
* *Petit—Senn.*

Invidi'a e unu esiafodu (scaunu de tortura), acarui jertfa se turmenta in continuu, — e unu vierme veninosu ce róde la liniscea vietiei si la vêrtutea ómeniloru cari i-au datu locu in anim'a loru.
* *Acel'asiu.*

Invidi'a urmaresce pre toti ómenii distinsi.
*

Invidi'a este cea de ântâia inventiune a diavolului.

Ioanu Chrysostom.

Consideratiuni asupra predicamentului besericescu.

(Urmare.)

1. *Insusitatile spirituale-intelectuale ale cuvântatoriloru basericesci.*

A. Sciinti'a.

A mai staruí astadi cu vorb'a in privinti'a pretiului, ce trebuie se aiba sciintiele pentru fie-care omu, aru fi a nesocotí natur'a omenésca, ar' fi se rosímu façia de totu trecutul genului omenescu. Recunoscutu-a dóra acuma lumea vechia pagâna cà sciintiele suntu pentru omu podóbele cele mai nepretiuite, conditiunile cele mai necesare pentru fericit'a petrecere a vietii. Asia frumosu díce Cicerone in cartea sa despre betrânetie: „Sciintiele nutrescu desvoltarea tineretieloru, betrânetiele le usioréza, le mângaiie si le desfatéza: ele ne insoçescu in caletoria, dormu cu noi, veghiaza cu noi si suntu nedeslipite de fiinti'a nóstra, in tóte referintiele si impregiurarile nóstre cá amicii cei mai credintiosi si mai pretiosi, cá ângerii pazitori ai nostri in totu decursulu vietii nóstre!“ Si poetulu Ovidu díce: „Noi nu avemu nimica neperitoriu, afara de bunurile mintii si ale animei.“ Si in altu locu díce: „Sciintiele invetiate cu temeiu deplinu si bine patrunse, poleiescu si imblândiescu moravurile si nu le lasa se fia mai multu aspre.“¹⁾ Déca suntu asia-dara sciintiele bunurile cele mai frumóse, fara de cari totu omulu nu póte fi omu deplinu, cu câtu mai multu trebuie se infrumsetieze ele pre preoti si mai alesu pre vestitorii cuvântului lui D.-dieu, cari suntu chemati se predeie ascultatoriloru loru sciinti'a mântuirii temporale si vecínice? Plina este s. scriptura de locuri, cari ceru cu cea mai mare apasântia dela toti ómenii, éra cu deosebire dela feçiele preotiesci se pazésca sciinti'a; si pretiulu sciintiei se pune in acelea locuri mai pre susu decâtu pretiulu comoriloru celoru

¹⁾ Preotulu romanu, op. cit. an. 1883. pag. 6—8 si pag. 28—31.

mai scumpe de pre pamântu.¹⁾ In deosebi ne atragu luarea aminte următoarele cuvinte ale profetului Osea: „Totu ce este de mustratu in poporul teu, este si in preotulu teu. De ace'a tu preote aluneci diu'a si cu tine aluneca profetulu nóptea, si pe mum'a t'a — natiunea intréga — o voiu nimici. Poporul meu se nimicesce din lips'a de sciintia; pentru cà tu ai lapedatu sciinti'a, si eu te voiu lapeda pre tine de a-mi mai preoti.“²⁾ Din acestea cuvinte intielegemu câtu de mare si insemnata este detori'a preotului de a se luminá hojma prin sciintie si a luminá si pre poporul seu, si totu din ele intielegemu cà insusi graiulu lui D.-diu impune preotiloru paz'a sciintiei asiá, cà neascultându ei de acelu graiu, D.-diu î-i lapeda de a mai preoti.

Acuma se nasce intrebarea: ce sciinti trebuie se posiéda vestitorii cuvântului lui D.-diu? Se prea intielege cà inainte de tóte ei trebuie se posiéda sciinti'a legii crestine: se cunósca adeca temeinicu s. scriptura, traditiunea bes., tóte asiediemintele si datinele bes. precum si datinele vietii crestine. Ei trebuie se aiba sciinti'a speçiala a istoriei bes. a dogmeloru credintiei si mai cu séma sciinti'a despre viéti'a si activitatea aceloru barbati, cari au remasu modeluri neintrecute in privinti'a predicamentului bes. Ei trebuie se cunósca orênduirile si canónele apostolice, ale sinódeloru ecumenice si celoru particulare, din aste din urma celu puçinu otarîrile primite de baseric'a intréga. Ei trebuie se aiba sciintia speçiala: teoretica si practica despre tóte materiile omiletice; in scurtu ei trebuie se fí patrunsu bine cu spiritulu sciintiele teologice in intregulu lor, càci numai atunci voru poté vesti cuvântulu D.-dieescu cu siguritate la tóte starile, vârstele si trebuintiele ascultatoriloru, numai atunci se voru scuti de erorile, ce le potu comite acei'a, cari cunosc sciintiele teologice numai superficialu. Din acestu punctu de privire, sciintiele teologice se numescu cu

¹⁾ Iovu 28, 12—28; Pild. Sol. 3. 3—13. 7. 4. etc.... Is Sir. 6. 23—35 etc.... ²⁾ Osea 4. 4—6.

dreptu cuvântu vîsl'a pentru cîrmuirea corabiei cuventatorului bes.¹⁾

Dara numai cu cunosciinti'a sciintieloru teologice cuventatorii bes. nu-si voru poté impleni pe deplinu detori'a inaltei loru chiemari. Dela densii se mai cere se posiéda in o mesura pe câtu se póte de mare si cunosciinti'a sciintieloru profane, adeca a celoru filosofice, naturale, istorice-lumesci, juridice, pedagogice, nationalu-economice, medicinice etc.... ei trebuie se fie bine initiati in sciinti'a universalá. Las' cà cuvântatorii bes. numai cu sciinti'a teologica ar' remâné unilaterali, chiar' cându s'ar' presupune cà o intielegu pe deplinu, ce'a ce inse e preste potintia; las' cà acestu defectu ar' fi unu isvoru largu de rataciri, superstitiuni, bigotii si alte falsitati, ce le-ar' seméná ei intre ascultatori in marea dauna a scopului omileticu;²⁾ dar' apoi suntu si alte motive, cari ceru dela cuventatorii bes. se fia versati in sciinti'a universalá: Ascultatorii suntu ómeni de tóte starile, dela cele mai 'nalte pâna la cele mai jóse. Intre acesti'a inse suntu multi chiar' deintre cei mai luminati, cari nesocotescu multe lucruri religióse, déca nu li se aducu pentru intemeierea loru dovedi sciintiale basate pe ratiune.³⁾ Cîti din acesti crestini, apartiêndu celoru mai feliurite profesiuni de sciintie si altoru ocupatiuni nu se infaçiosiéda inaintea cuventatoriloru bes. purtându in lontrulu loru rataciri pe atátu de feliurite, pe câtu de feliurite si ratacite suntu cugetarile loru intime in privinti'a lucruriloru religióse-crestine? Séu, in genere luându, câtu de mare si periculosu este cuventulu tempului de façia contr'a religiunii chiar' si in natiunea româna? Cîti proroci mintunosii nu se ivescu si in poporulu nostru, cari ar' voi se-i surpe credinti'a stramosiésca, acelu stêlpu puternicu de viétia alu trecutului seu, acelu stêlpu de focu, carele a luminatu in totu-de-a-un'a nóptea suferintieloru lui seculare? Sciutu este cà acei rataciti se baséza in proce-

¹⁾ Vasiliu Mitrofanoviciu, op. cit. pag. 58—61. ²⁾ Beseric'a adev. op. cit. pag. 70. ³⁾ Vasiliu Mitrof. op. cit. pag. 360.

derea lor pe eresiile sciintiei, si cá prin urmare numai armele sciintiei profane adeverate potu se-i desarmeze si se-i întórca la calea adeverului. Noi scimu cá obiectulu tuturor sciintieloru profane este natur'a. Natur'a inse e oper'a lui D.-dieu. Prin urmare de feliu nu se póte cugetá, cá sciintiele profane adeverate ar' poté stá in contradícere cu sciintiele teologice, ci din contra, cu câtu mai multu vomu fi luminati de spiritulu lor, cu atátu mai lamurita ni se va face sciinti'a religiunii crestine, care este corón'a tuturu sciintieloru. Scimu cu totii cá suntu doctrine profane, mai alesu filosofice, cari pretindu numele de „sciintie“ si stáu in adeveru in contradícere cu sciintiele teologice, dara acestea suntu rataciri ale mintii omenesci neputintióse, de cari n'au lipsitu in trecutu si dóra nici voru lipsí sp're nefericirea omenimei. Pâna la ce gradu potu se lumineze sciintiele adeverate profane spiritulu ómeniloru cu minte sanatósa, ne arata marele scrutatoriu alu universului Newton, despre carele se díce cá nu potcá se auda rostindu-se numele lui D.-dieu, fara se-si fi descoperitu capulu.¹⁾

Se lasamu inse cá se vorbésca puçinu unele sciinti profane singure despre pretiulu celu mare ce-lu au cu deosebire pentru cuventatorii besericesci.

Cine, decátu cuventatoriulu bes. are a delaturá mai multe piedici si a infrânge mai multe rataciri periculóse mantuirei? Cine, decátu densulu are mai s. detoria de a patrunde cu ochii spiritului adíncu in inimile omenesci, spre a aflá si a vindecá ranele tuturu feliuriloru de pecate? Dara pote-va elu faceacést'a fara de-a cunósce modulu si procesulu naturalu in cari, si legile naturali, dupa cari se nascu in ómeni cugetarile si ideile, sêntiemintele si aplecarile? Nu! càci la acésta cunoscentia 'lu póte duce numai sciinti'a filosofiei si anume sciinti'a ramuriloru ei speçiale: antropologi'a si psihologi'a.

Modulu, in care au se se însîre ideile cuventatoriulu bes. cá ele se nu incurce mintíle ascultatoriloru, trebuie se

¹⁾ I. Popescu, Psihologi'a empirica, pag. 229. Sibiiu 1881.

fi a bine regulatu. Elu trebuie se aiba de basa unu sistemul sciintialu de cugetare si judecare, elu trebuie se deie cuvântatoriului a-mâna mijlocele, prin cari se adevérsca deplinu ori ce adevéru, se esplice fiinti'a ori-carui lucru, analisându-lu in partile, din cari se compune si aratându-lu ascultatoriloru dupa tóte raporturile lui interne si externe, de unde resulta trebuinti'a neaparata cá cuvântatoriulu bes. se cunósca sciinti'a logiceii.

Metafisic'a 'lu pune pe cuvântatoriulu bes. in stare de a distinge intre obiectele sciintiei in intielesu strânsu si intre cele ale credintiei, si-lu face tot'odata a cunósce, cari obiecte ale credintiei se potu intemeiá prin sciintia si cari nu se potu, de óre-ce intrecu marginile cunoscintiei omenesci si deci au a se tiéne de adevéru s. si eterne numai pe bas'a sciintiei credintiei, care pentru tóte sciintiele este temeli'a in privinti'a temeiului loru celui mai de pe urma.

Estetic'a 'lu ajuta pe cuvântatoriulu bes. a face inventiaturile si sfaturile sale placute, î-i însusiesce caracteriului seu o trasatura de blândétia si delicatétia, prin care se face simpaticu, iubitul si stimatul inaintea ómeniloru.¹⁾

Sciintiele naturale î-i mijlocescu cuvântatoriului bes. poterea, de a imprasciá de-intre ascultatori tóte credintiele desierte, bigotiile, prejudeciile, cari, produse de spaim'a unor fenomene naturale cu nepotentia de esplicatu de obscea comuna, suntu pentru ea unu isvoru de multe rele.²⁾

Istori'a lumii î-i arata cuvântatoriului bes. cá intr'o oglin-da marirea si desiértatiunea lumésca, poterea si debilitatea omenésca precum si lucrarea vecinica a provedintiei divine atâtu asupr'a ómeniloru singuriti cátu si asupr'a tuturoru popórelor.³⁾ Ce obiectu frumosu de indemnare pentru întórcerea privirii dela ceste temporale si trecatóre la cele neperitóre si vecinice !

¹⁾ Beseric'a adev. op. cit. pag. 19 — 28 si pag. 69—77. ²⁾ Vedi spre esemplu „cuvântari bis. de Samuilu Andrievidu“ pag. 126 — 129, Cernautiu. 1860. ³⁾ Dr. Th. B. Welter. Weltgeschichte I. Theil. pag. 2. Münster. 1877.

Deintre sciintiele juridice trebuie se cunósca cuvântatoriulu bes. legile patriei sale si mai alesu fundamentulu toturoru drepturiloru, adeca dreptulu naturalu, ce culminéza in axiom'a moralo-evangelica: „Ce tîe nu-ti place, altui'a nu face!“ séu in principiulu moralo-juridicu: „Neminem laedere, suum cuique tribuere.“ Viéti'a, traiulu, limb'a, libertatea, portulu, datinele insusite in decursulu temporiloru si improprietarite naturei psichice a omului, va aflá cuvântatoriulu bes. cá constitué atributele neaparate ale individiloru si popóreloru asia, cá acelea in nici unu modu nu li se potu instrainá, fara de a lipsí natur'a omenenésca de tóta demnitatea s'a. ¹⁾

Sciinti'a economiei nationale o cere dela cuvântatoriulu bes. cu mare apasentia tempulu de fația. Asta-dî nu póte se steie indiferentu pastoriulu ce trebuie se-si puie si sufletulu pentru oile sale, cându vede cá in praxa si in teoria, prin fapte, prin opuri si prin pres'a periodica lumea intréga nisuiése la o buna stare materiale dupa regulele cele mai practice ale economiei nationale, si cându trebuie se scie cá „ingrigirea despre desvoltarea intereselor economice a devenitu atátu de mare, încátu a ajunsu se ocupe daca nu celu ântâiu, totusi celu puçinu unulu dintre ântâile locuri in politic'a statelor.“ ²⁾ A renunțiá adi la lupt'a pacinica si legala in privinti'a intereselor economice, ar' fi a renunțiá la conditiunile de esistencia, ba ar' insemá a aduce in pericolu si esistenti'a bisericeii, acést'a nepotêndu-se cugetá fara de credintiosi. Se nu ni se dîca, cá cum mai póte aplecá cuvântatoriulu bes. si acésta sciintia in oficiulu seu? Scimu dóra, cá nici o referintia de viétia nu esista, care n'ar' fi celu puçinu indegetata in s. scriptura; dara apoi trebuie se mai scimu si ace'a, o, trebuie se scimu si ér' se scimu, cá fie-care pastoriu sufletescu românu are s.

¹⁾ „Observatoriulu“ diariu politicu, nationalu-economicu si literariu din Sibiiu, an. 1883, Nr. 82 in foisióra, pag. 429. sequent.
²⁾ P. S. Aurelianu „Economia nationala,“ precuvântare pag. V—VI, Bucuresci 1881.

detoria de a luptá si in viéti'a privata din tóte poterile si pe câmpulu toturoru sciintieloru pentru inaintarea binelui materialu si spiritualu alu coreligionariloru sei, căci percurgemu tempuri, de ale caroru furtune nimicitoare ne potemu mântui numai prin asigurarea intereseloru nóstre spirituale si materiale. Si óre rezultatele bune dobândite pe calea muncii private pentru inaintarea binelui confratiloru nostri, nu voru fi in spezialu pentru cuvântatori totu atâtea legaturi frumoşe, cari voru uní animile ascultatoriloru cu atâta mai mare ardóre de cuvintele rostite de pe amvonu si ast'felu voru face cá ele se produca cu atât'a mai usioru efectele dorite? Nimene nu póte nega acést'a!

Câtu pentru trebuintiele nóstre credemu cá ajungu cele díse in privinti'a pretiului sciintieloru profane amentite pâna aice, spre a conchide la asertiunea de mai nainte cá fara a fi bine versati in sciinti'a universalá, cuventatorii bes. nu-si voru poté implení nici odata pe deplinu detori'a inaltei loru chiemari.

Dara adune-si cuventatorii bes. totu tesaurulu sciintieloru, daca le va lipsí sciinti'a limbei, in care au se cuvinteze, atunci cu totu dreptulu potemu díce cá acelu tesauru va remané ingropatu cá talantulu din evangeliu. Lips'a de o cunoscintia temeiuica a limbei ar' incurcă mintile ascultatoriloru, ar' pune deci un'a dintre piedecelile cele mai grele efecteloru cuventului lui D.-dieu. Dela nici unu cuventatoriu nu se cere o mai mare cunoscintia de limb'a, in care are se cuvinteze, cá dela cuventatoriulu bes. Acest'a are se vestésca cuventulu d.-dieescu la ómeni de tóte starile si conditiunile culturale. Prin urmare elu trebuie se scie mladiá limb'a cuventariloru sale dela gradulu celu mai inaltu alu desvoltarii ei in sciinti, arte, mecerii etc. pâna la celu mai josu, adeca pâna la limb'a poporala. Si de óre-ce acést'a e inca pentru români min'a abundanta, din care iesu pe tóta díu'a la ivéla petrele cele mai pretioşe, ce ornéza adeveratulu caracteru aln limbei nóstre, apoi cu deosebire se cere dela cuventatorii bes. români, cá ei se cunósca temeiuicu limb'a poporala. De altu-feliu iubirea ce-ar' trebui s'o aiba

fie-care cuventatoriu bes. romanu făcia de limb'a s'a însu-sîndu-si-o prin cetirea continua a scrieriloru de valóre, ar' trebui se fia stimulata si de nepartinitórea judecata a geografului germanu Wilh. Hoffmann, carele dice că limb'a poporului romanu „e atâtu de sonora si bogata, încátu ea desclinitu ar' conveni poporului celui mai cultu de pe pamentu.“¹⁾

Frumósa este asemenarea ce-o face autoriulu „bese-riciei adeverate“ in privinti'a sciintiei universale, ce tre-bue se-lu ornedie pre fie-care preotu. „Totalulu sciintieloru“ — dice elu — „se póte asemená cu locuinti'a unui omu. Sciintiele filosofice suntu temeli'a, cele naturale, istorice si cele-lalte suntu paretii, ér' sciintiele teologice suntu acope-risiulu séu corón'a acelei locuintie. Precum dar' o locuintia omenésca nu póte se respunda scopului seu, daca i-ar' lipsí vre-un'a din acele trei parti principale: chiar' asia nu póte se-si ajunga pe deplinu nici sciinti'a preotului si a episco-pului menirea s'a, déca-i va lipsí un'a din aceste trei parti de sciintia. Prin urmare, nu póte se fia cine-va nici teologu deplinu fara filosofia si cele-lalte sciinti, nici filosofu deplinu fara cunoscinti'a teologiei.“²⁾

(Va urmá.)

C. Morariu.

Spicuire din istori'a pedagogiei la noi — la Romani.

(Disertatiune cetita la adunarea generala a Asociatiunei Transilvane pentru cul-tur'a si literatur'a poporului romanu tienuta in Gherl'a in 29 si 30 Augustu 1885.

„Aduceti-ve aminte de faptele strabu-niloru vostri, pomenindu-i pe dènsii; intari-ti-ve cu spiritulu, cá si voi insi-ve se ve faceti mariti in amentirea urmasiloru vostri.“

(I. Cartea Macaveiloru.)

Prea Onorata adunare!

In Adunarea generala a Asociatiunei nóstre tienuta la Desiu acum'a-su trei ani amu avutu onorulu a conduce pe

¹⁾ Diuariulu beletristicu literariu „Amiculu Familiei“ din Gherl'a, an. 1879, pag 26. ²⁾ Biserica adeverata. op. cit. pag. 77.

prea onoratorul publicu asistentu prin istori'a educatiunei si instructiunei la strabunii nostri — Romanii cei vechi. In legatura cu cele disertate atunci vinu acum'a cu voi'a maritului presidiu si cu permisiunea d.-vostre a ve rugá, cá se-mi urmati cu mintea pe câmpulu nisuintieloru si pe teremulu fapteloru produse de vrednicii barbati ai némului nostru in scopulu nobilu alu educatiunei si alu invetiaturei junimei romane, ce'a ce este obiectulu istoriei pedagogiei; — incredintiându-ve cá faptele, ce vi le voiu infaçisiá si momentele, ce vi le voiu relevá, ne voru casiuna o nobila distractiune si „ne voru intarí spiritulu — cá se vorbescu cu s. scriptura — cá si noi insf-ne se ne facemu mariti in pomenirea urmasiloru nostri.“

In acésta modesta excursiune literara si culturala *) voiu face unu popasu la capetulu vécului trecutulu si la inceputulu cestui de façia — camu pe la a. 1800, vrea se dica, impartiescu lucrarea in dóue perióde: Periodulu I inainte si periodulu alu II dupa aparitiunea lui George Lazaru pe orizonulu istoriei nóstre pedagogice. Vedi bine cá voiu relevá numai momentele cele mai de capetenie ale mişcarea nóstre culturale, pentrucá comemorarea toturoru incercariloru si fapteloru — formându intrég'a nóstra istoria pedagogica — póte formá materialulu unei opere estinse, ce'a-ce remâne in sarcin'a barbatiloru noştrii de litere. Si acum'a, dupa aceste reflesiuni generale, se intru in meritulu obiectului.

Periodulu I. pâna la 1800.

Inainte de tóte cauta se constatezu acilea la inceputu, cá strabunii noştrii au adusu o dosa buna de cultura din Itali'a si de aiurea, de pe unde venira in Daci'a. Dovada deosebitele loru institutiuni, dovada suntu orasierele cele frumóse, teatrele, amfiteatrele, dovada sioselele si alte cladiri monumentale esecutate a buna séma numai la lumin'a culturei romane, care asiediamente tóte le aflara Gotii la navalirea loru in Daci'a si

*) Prelucrata dupa D. G. Misailu si I. P. Eliade relativu la datele privitoare la mişcarea culturala a Romanilor din Romani'a etc.

ale căroru urme si remasitie si astadi dupa atât'a amaru de vreme stêrnescu admiratiunea nôstra. Apoi cã pe tẽmpulu emigratiunei gintiloru barbare, incepẽdu dela Goti pâna la venirea Tatariloru (270—1240 dupa Christosu) Romanii n'au potutu inaintã in educatiune si invetiatura, care la olalta formedia cultur'a unui poporu, ci din potrive voru fi trebuitu se dea indereptu, vomu poteã intielege indata ce vomu reflectã la adeverulu, cã „cãtu tienu resmiritiele, tacu Musele.“ Dara dovada despre acest'a ne este impregiurarea, cã pe cãndu Tatarii inundara teritoriulu locuitu de Romani (1240) orasiile acestor'a erãu derimate si ruinate, sioselele stricate si starea loru culturala atâtu de neglesa, adeca inapoiata, incãtu nu multu se deosebiãu de noii cutropitori. — Dupa retragerea Tatariloru nu mai damu de nici unu monumentu culturalu la ai nostri intr'unu intervalu de ani 150 si mai bine. — Totulu ce aflamu in respectulu acest'a este, cã Romanii uninduse cu Bulgarii intorsi la crestinismu prin calugarii romani Metodi si Chirilu, (carele din urma aflãndu ori perfectionãndu alfabetulu slavonu, traduse si cartile loru religiöse in limb'a slavona) — se trediescu deodata cu limb'a slavóna in intrég'a loru administratiune: atâtu basericésca cãtu si politica. — Abiã cu inceputulu vécului alu 15-lea pasiescu Romanii intr'o era nóua; limb'a nationala pastrata numai singura la caminulu si in famili'a credintiosului si trainicului poporu de rẽndu; limb'a nationala romana — dïcu elementulu indispensabilu si conditiunea sine qua non a culturei adeverate a ori carui poporu — se ivesce érasu pe orizonulu pâna atunci posomoritu alu latiniloru dela resaritu. — Inceputulu se face in Moldov'a, de unde apoi schinteia electrica sare preste Milcovu — in Munteni'a si de aci apoi strabate ósele cele milenare ale Carpatiloru in Ardélu si Tiér'a unгурésca si asia mai departe. Dar' én' se vedemu mai de-ameruntulu inaintarea si generalisarea acestui curentu de trei ori benecuventatu pentru némulu nostru.

I. In Moldov'a si Munteni'a.

In Moldov'a. — „Dela constituirea statului moldovénu pâna la Vasile Lupulu nu esistãu in Moldov'a decãtu numai scóle

basericesci, in care se invetiá puçina carte slavóna, câta erá de lipsa pentru indeplinirea slujbei d.-dieesci. Scólele aceste eráu lipite pe lângá baserici, mai alesu pe unde se aflá câte unu dascalu carturariu, care impartia puçin'a lui invetiatura pentru o mica resplata. In scólele acestea se invetiá mai alesu cetirea, scrierea si pe câtu se poteá limb'a slavóna. Dascalii propuneáu invetiatur'a acestei limbi in l. romanésca, fara de care n'ar' fi fostu intielesi de baeti, cari nu pricepeáu l. slavóna.“¹⁾

Alesandru celu bunu domnulu tieriei redicá in a. 1401 o scóla domnésca in Sucév'a capital'a tieriei, unde sustà aceasi 243 de ani (pâna la anulu 1644), cându — precumu voiu aretá mai josu — s'a stramutatu la Iasi. Acésta scóla probabilu, cà inca a fostu scóla basericésca.

Acést'a este unic'a scóla, ce se pomenesce cu siguritate in véculu acest'a in analele acestea romanesci. Cu inceputulu vécului urmatoriu (1507—1512) introducându-se tipariulu in ambele tieri romane de preste munti, Négoe Voda Basaraba (1513—1521) unulu dintre domnitorii cei mai iscusiti ai acelei epoce, scrie cu mân'a propria in limb'a nationala o autobiografie si o colectiune de tractate istorice, religióse si politice, intitulata. „Invetiaturi catra fiulu meu Teodosie.“²⁾ — Apoi cumcá eráu si scóle in véculu acest'a alu XVI-lea in Bucuresci, ne dovedescu unele chrisóve vechi. Asia Petrascu Voda scrie intr'unulu asia: „Si eu miculu amu scrisu si amu invetiatu in scaunulu orasiului Bucuresci 1563 Aprile 12;“ si érasu Mihaiu Vod'a: „Si amu scrisu eu Teurus celu micu carele amu invetiatu in scaunulu orasiului Bucuresci 1581 Iuniu 22.“ Totu asemenea ne spune si unu chrisovu din 1743 dela Ioanu Maurocordatu, „cà fiindu Stefanu Vod'a Tomsia copilu micu si seracu, au invetiatu carte la scól'a din (satulu) Radasieni, (in tienutululu Sucevei) si miluindu-lu D-dieu cu domni'a au venitu la Radasieni si au facutu baserica.“ Stefanu Vod'a s'a suitu pe tronul in

¹⁾ „Memoriu“ asupr'a invetiamentului superioru in Moldov'a de A. D. Xenopolu, Iasi 1885, pag. 7—8. ²⁾ Archiva istorica a Romaniei tom. I. part. 2. — pag. 122.

1612; deci déca atunci vomu díce a fi fostu de 25 ani, urmédia cà pe la anulu 1582 trebuia se fie esistatu scól'a pomenita.¹⁾ Se mai pomenesce despre scól'a lui Iacobu Eraclide Despotulu dela Cotnari (colonia sasésca). Acést'a fù intemeiata cu scopu de a delaturá catholicismulu dintre Sasi, cari fura ademeniti de catolici a se reintórce la sênulu basericei mame. Acésta scóla erá protestanta. Ci Sommer — directorulu acestei scóle, — spune cà domnulu Despotu „silia pe pruncii Moldoveniloru se invetie acolo; ba ce e mai multu, pe unii prunci i hraniá elu insusi la invetiatura.“ Dar' scól'a acést'a fù desfiintiata inca in a. 1563 (odata cu uciderea lui Despotu).²⁾ Din scólele aceste, precumu si din cea din Sucév'a a lui Alesandru celu bunu cumcà se va fi respanditu óre-care cultura baremi la familiile cele mai distinse ale Romaniloru si cumcà binefacerile acestui fenomenu voru fi indulcitu pe cei chiemati pentru redesceptarea poporului din ignorantia cea grósa, dovedesce impregiurarea, cà cu inceputulu vécului urmatoriu doi domnitori mari romani se vedu indemnati a redicá mai deodata câte o tipografia in fie-care tíera, anume: Mateiu Basaraba (1633—1654) redicá tipografi'a din manastirea Govor'a in Munteni'a si infintiá totu odata mai multe scóle prin orasie si pe la manastiri; ér' contimpuranulu seu colegu din Moldov'a Vasilie Lupulu (1634—1654) la anulu 1640 in Iasi, si infintiá cu 2 ani mai târdiu (1642) in Iasi scól'a dela Trei Ierarchi, unde stramutà — precumu amu aieptatu si mai susu, scól'a dela Sucév'a numindu-o dupa numele seu: „Academia Vasiliana“ inzestrându-o cu profesori din Kiev trimisi de Petru Movila renumitul archiepiscopu romanu din acelu orasiu.³⁾ V. Lupulu pusè se se traduca in l. romana cartile basericesci, ce eráu in l. slavóna. Si apoi fiindu acum l. romana de lipsa pentru sevêrsirea slujbei d.-dieesci, se intielege dela sine, cà cautá se se invetie nu numai in scól'a dela Trei Ierarchi, ci si in tóte scólele basericesci, cari asia se straformara cu

¹⁾ Memoriu asupr'a invetiamentului superioru in Moldov'a de A. D. Xenopolu, Iasi 1885, pag. 7—8. ²⁾ Ibid. ³⁾ ibidem. pag. 9.

totulu. Apoi totu dânsulu mai infintia dâue scoli de teologie pe lînga episcopii si alte dâue scoli pentru limb'a romana si cea slavona pe lînga metropoli'a din Iasi, incuragiându in totu modulu invetiatur'a. — Lucrulu inceputu odata se apucà binisioru inainte. Sierbanu Cantacusinu domnulu Munteniei (1679—1689) intemeia primulu colegiu in Bucuresci in manastirea dela S. Sav'a; ér' in Moldov'a Constantinu Duc'a infintia scoli primarie pentru poporu pe lînga fie-care baserica domnesca si prin tîrguri. Un'a dintre scolile cele mai infloritore ale acestui domnu intieptu fù cea din Hotinu, alu carei ultim u eforu a fostu Amfilochie eppulu Hotinului, omu fôrte invetiatu si insemnatu pentru publicarea mai multoru carti folositore. — Acêsta stare de lucruri o aflase domnirea cea urgisita a Fanariotiloru, cîndu limb'a romana pe incetu se scose mai din tôte scolile mai inalte, ocupându-i locul cea grecesca. — Intre domnitorii fanarioti Grigorie Ghic'a betranulu (1727—1733) in Moldov'a se gândi mai ântâiu la scoli. Dânsulu infintia in Iasi 4 scoli, intre cari un'a romanesc a statorindu si lefile dascaliloru (dela 360—100 lei) platite in dâue rate la. S. George si Santu Dumitru parte din visteri'a statului, parte din darea aruncata pe preoti si diaconi. Dânsulu dispuse asia, cã „ori cine vré se-si dea copii la invetiatura, invetia fora nici o plata.“¹⁾ Ba pruncii saraci si straini (greci) primiâu vîptu si imbracaminte gratuite. — Pentru tienuturile mai departate de Iasi infintia alte trei scoli slavonesci si romanesci la cele trei episcopii dela Romanu, Radauti si Husi, punându-le sub supaveghierea episcopiloru cu léfa de cîte 70 lei pe anu pentru unu dascalu. In modulu acest'a se urmà fara indoela „si la tôte celelalte scoli preotiesci districtuale, precumu in Focsiani, Botosiani, Chisineu Barladu, póte si la Galati.“²⁾ Totu asemenea facu acestu domnu cu unu anu mai târdiu si in Munteni'a. — Alu 2-lea domnu fanariotu cu atragere de anima catra invetiatura fù Constantinu Mavrocordat,

1) Nicolae Muste, *chronic. Letop. Moldov'a*. Edit. Cogalnicénu, tom. III. pag. 82. 2) „*Memorii de Xenopolu* pag. 11.

carele domnindu in vre-o trei rënduri in ambele tieri, porunci (1735 in Munteni'a si 1741 in Moldov'a) a se infiniá scoli speciale pentru cleru, oprindu a se chirotoni preoti neinvetiati. Dauna numai, cá tóte scolile acestea eráu grecesci si apoi menite numai pentru clerici si fii de boieri, dintre cari cei ce nu invetiáu grecesce, eráu pusi afara de lege, pe cându poporul — mass'a cea mare a natiunei n'aveá scoli de locu, pentrucá cele redicate de Const. Duca se prabusisera de multu. In acésta epoca obiectele, ce se invetiáu in scol'a domnésca (din Iasi) eráu (afara de cursurile elementare ce eráu in l. româna): gramatic'a, retoric'a, stilistic'a, logic'a, metafisic'a, etic'a, ist. filosofiei, aritmetic'a, geometri'a logaritmele, trigonometri'a, geografí'a si cosmografí'a, fisic'a, chimi'a, meteorologi'a, medicin'a poporana si teologi'a. Apoi limbele: grec'a, latin'a si frances'a.¹⁾ — Cu tóte amenintiarile domnesci fii de boieri nu eráu prea incantati de scolile acestea, pentrucá la din contra ce aveá se faca comisiunea instituita 25 ani mai târdiu (1758) de domnulu Todoru Calimacu cu scopu de a cercetá cauzele, din cari scolile eráu parasite de tinerime. Asiu abusá prea multu de bunavointi'a D.-vóstra, vrându a ve poftí se me urmariti cu pretiuit'a-ve atentiune in toti pasii acestei comisiuni. Deci me marginescu a ve amentí numai unele dintre multele mesuri, prin cari comisiunea cugetá a se poté curmá reulu. Asia intre altele propune:

1. Scolarii, pâna nu voru impliní celu puçinu 6 ani la scóla, se nu parasésca scól'a; ér' déca voru impliní 6 ani, se póta ajunge la pricopséla.

2. Scolile laturale (de pe la manastiri) se se desfintieze, remanendu a se invetiá numai la scolile domnesci.²⁾ Dascalii de pe la casele boeresci se invetie numai pe fii domniloru, ér' nu si pe alti copii de strinsura etc.

Din aceste potemu deci conchide, a) cá pe têmpulu acest'a (1758) eráu o multime de scoli private in Iasi pe la manastiri si in tóta tiér'a; b) cá uni boerii tiêneau dascalii séu instructori

¹⁾ „Memoriu“ p. 12. ²⁾ Chronic'a lui E. Cogalniceanu: Letop. Moldovei Tom. III. pag. 262.

privati pentru pruncii lor, ai prietinelor si ai protegiatilor lor; c) că pruncii poporului se eschisera cu totul dela invetiatura. — Aceste dispozitii cu puține modificatuni sustara in ambele tiri pâna la izbucnirea resboiului dintre Rusi'a si Turci'a (a. 1769). Dupa incheierea pazei (17 Iulie 1774), Grigorie Ghica tenerulu organisà scolile printr'unu chrisovu anume (de dto 15 Novembre 1775.) relativu la epitropi, la salariile dascalilor etc. Din dispozitiile acestui chrisovu aflamu mai momentóse dóue, anume: a) Pâna dupa trecerea de trei ani si mai bine nici unu scolariu nu se va inaintá la vre-unu onoru; dara si chiar' atunci, „numai déca va aretá cartile (documentele séu testimoniile) dascalilor dela academi'a Iasiloru, că a fostu uce-nicu silitoriu si cu osârdie, si cumcà a câscigatu invetiaturile si cumcà s'a cinstitu despre dascali cu nume de omu invetiatu;“ b) Metropolitulu este indemnatu a nu mai preotí pe nimene in viitoriu, de nu va aveá cartea dascalilor celoru preotíti, care se arete pricopsél'a loru la basericésc'a invetiatura; căci la dincontr'a ori care va fi supusu la tóte birurile mirenesci.“ Observu, că cartile séu atestatele nu se dá nimenui fâra o cercetare publica, adeca fâra de esamenu.¹⁾ — Printr'unu altu chrisovu alu acestui domnu (din Maiu 1776) se dáu mai multe drepturi dascalilor dela scól'a domnésca pentru poporu, in care scóla se invetiá inceputurile (elementele) in limb'a nationala si cântarile basericesci. Fiindu ucisu Grigorie Ghic'a prin intrigile lui Constant. Muruzi, carele î-i urmà in domnia (1777), decadiura cu totul si scolile si anume cele romanesci tóte, ér' dintre cele grecesci inca remasera numai câteva a si sí acestea numai dupa nume. Pruncii âmbláu la scóla câte 10—12 ani perdiendu-si tîmpulu, invetiandu cá nesce papagali gramatic'a grecésca si mancându la batai dela logiotatii grecesci precum ne spune celebrulu nostru Alessandri in vodevilulu seu „Nunt'a tieranésca.“ Éca cum se plânge acolo Alecu catra Frundia in contr'a pricopselui dascalului grecescu:

¹⁾ Uricariulu; Tom. I. pag. 64, Asiediammentulu scóleloru din Moldov'a din 15 Novembre 1775.

„Ce necazu pe mine! Ah ce suparare!
Se dicu tóta dîu'a, totu in gur'a mare,
Tipto, tiptis, tiptis, tipti;
Pipto piptis, piptis, pipti.
Ardia-'lu foculu dascalu! cumu me necajesce
Cá se me invetie greco-paseresce!

Ér' metodulu si-lu spune totu in ace'asi piesa insusi
dascalulu Gaitanis dîcîndu:

„Atunci varg'a pe spinare
Tipto, tiptis aretá;
Si falang'a la petióre.
Chiar' din talpa-i invetiá etc.

Abusulu si pedanterismulu acestoru dascali grecesci ajunsera de nesuferitu asia, in câtu nemultumirea si strigatulu generalu strabatù pâna la palatu, de unde se rînduí o comisiune in frunte cu renumitul metropolitu Iacobu Stamati (1792—1803), carea constata între altele cá „dascalii grecesci au o sistema rea, procedâdu cu intunecarea dela cele nesciute la cele sciute, invetiandu cu numiri si cu canóne si cu multime de cuvinte. Insarcinéza mintea uceniciloru, poruncindu-le numai acele date loru se cetésca si cá papagalii se le invetie de rostu, nemicu cu totulul intielegîndu séu sciindu din cele ce invétia.“ etc. etc.

Dreptu ce elu cere se se puna in scoli program'a urmátóre: Gramatic'a, Fabulele lui Esopu; Sciintiele desvoltátóre intielegerii copilului, pâna elu va ajunge treptatu a poteá primí lectiuni de obiecte mai serióse; apoi: ortografi'a, limb'a grecésca, cea franceza, limb'a latina, cá neaperata pentru invetiarea legiloru si inca si spre indreptarea si impodobirea limbei Moldovenesci. Dreptulu, geometri'a séu ingineri'a, motivandu trebuinti'a ultimei catedre „cá Moldovenii n'au altu mestesiugu decâtu lucrarea pamentului, care-i hranesce, din care pricina resaru si cele din tóte dílele sfedi si judecati pentru hotarele mosieloru, dreptu ace'a au trebuintie de hotarnici dupa mestesiugu.“ (Va urmá.)